

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Första Kammaren. N:o 26.

Onsdagen den 14 April.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Justerades protokollet för den 7 dennes.

Upplästes och godkändes Banko-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 18, i fråga om anskaffande af ny lokal för Riksbanken.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 8 dennes bordlagda betänkande N:o 15, rörande Herr Hans Larssons motion om öppnande af nytt afdelningskontor för Riksbanken.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 8 dennes bordlagda utlåtande N:o 14, i anledning af väckt motion om ändringar i gällande strafflag samt i Kongl. förordningen om strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 Februari 1864.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 10 dennes bordlagda memorial N:o 46, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 45, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets nedannämnda, den 10 dennes bordlagda memorial och utlåtande:

N:o 47, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

N:o 48, i anledning af väckt motion om förhöjning af årsanslaget till Riksdagens bibliotek.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets den 10 dennes bordlagda be-

tänkande N:o 1, i anledning af väckt motion om tillägg till §§ 49 och 50 i Kongl. förordningen om villkoren för försäljning af bränvin.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 10 dennes bordlagda betänkande N:o 16, med förslag till ändringar i Banko-reglementets andra afdelning.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 12 dennes bordlagda utlåtande N:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets nedannämnda, den 12 dennes bordlagda memorial och utlåtanden:

N:o 49, angående vissa i tabellerna öfver den af Riksdagen pröfvade löneregleringen för arméens befurda felaktigheter;

N:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ersättande af kostnaderna för H. M. Konung Carl XV:s begrafning;

N:o 51, i anledning af väckt motion om beviljande af ersättning för kostnader, som varit förenade med förre Handelsagenten Leonard Lundqvists efterspanande, gripande och hemförslande;

N:o 52, i anledning af väckta motioner angående åtgärder till lindring af rustnings- och roteringsbesvären.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 12 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 53, i anledning af väckt motion om förhöjdt dagtraktamente för magistratspersoner m. fl. vid besigtningar, inventeringar, syner och dylika förrättningar för kronans räkning;

N:o 54, i anledning af väckt motion angående upprättande af hushållningsplan för de privilegierade stockfångstskogarne;

N:o 55, i anledning af väckta motioner om ordnande af landtpolisen m. m.; och

N:o 56, i anledning af väckt fråga om en fortgående kontroll öfver enskilda jernvägar m. m.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 12 dennes bordlagda utlåtande N:o 57, i anledning af väckt motion om anvisande af medel för anställande af kontrollörer, med åliggande att granska beskaffenheten af utifrån importerade viner m. m.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 12 dennes bordlagda betänkande N:o 17, rörande Herr P. Ehrenheims motion om pension åt Kassören Löwenadlers enka.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 12 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 15, i anledning af väckt motion om upphäfvande af det i 17 Kap. 7 § Rättegångsbalken upptagna jäf för eget husfolk och enskilde tjenare att vittne bära; samt

N:o 16, i anledning af väckt motion om förtydligande af lagens stadganden rörande förlagsgifvares förmånsrätt till fabrikers effekter.

Föredrogs Andra Kammarens den 12 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 170, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 19, angående försäljning af sprit- och etherhaltiga varor.

Herr vice Talmannen: Jag tager mig friheten föreslå, att ifrågasvarande protokollsutdrag jemte deri afsedda motion måtte för vidare behandling remitteras till Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 2.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades Banko-Utskottets memorial N:o 18, i fråga om ordnandet af förhållandena mellan Riksbanken och Kongl. Myntverket; samt betänkandet N:o 19, i anledning af Herr von Geijers motion om indragning af Riksbankens sedlar å en krona.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att å föredragningslistan för nästa sammanträde skulle uppföras, främst de i dag för första gången bordlagda målen, derefter Stats-utskottets utlåtande N:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, och Banko-Utskottets betänkande N:o 16, rörande ändringar i bankoreglementet, vidare Stats-Utskottets utlåtanden N:is 53—56, samt slutligen de öfriga ärendena i samma ordning, som de å denna dags föredragningslista innehade; hvilket bifölls.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Fredagen den 16 April 1875.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 3 protokollsutdrag för den 14 och protokollet för den 8 dennes.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets nedannämnda, den 14 dennes bordlagda memorial och betänkande:

N:o 18, i fråga om ordnandet af förhållandena mellan Riksbanken och Kongl. Myntverket;

N:o 19, med anledning af Herr von Geijers motion om indragning af Riksbankens sedlar å en krona.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 12 och 14 dennes bordlagda utlåtande N:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

1:sta och 2:dra punkterna.

Biföllos.

3:dje punkten.

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

Herr Statsrådet Berg: Behofvet af den förstärkning i lärarekrafter vid universiteten, hvarom Kongl. Maj:t här gjort nådig framställning, till Riksdagen, har af Stats-Utskottet blifvit erkändt. Utskottet har dock ansett det erforderliga beloppet böra på extra stat och endast för år 1876 beviljas. Det skäl, som härvid blifvit af Utskottet framhållet, är att i det betänkande, som af vissa komiterade blifvit afgifvet rörande ändring i universitetsstatuterna, "förekomma så väl i afseende på den akademiska undervisningen som i fråga om akademiska lärdomsgrader och fakultetsexamina åtskilliga tänkvärda förslag, hvilka vid en blifvande pröfning sannolikt komma att föranleda ganska väsentliga förändringar i universitetens nuvarande anordning, särdeles med hänseende till lärareplatsernas antal och beskaffenhet". Det är visserligen sant, att det åberopade betänkandet innehåller ganska många tänkvärda saker; men så vidt jag kunnat förstå, finnes det deri ingenting, som kan gifva anledning till det antagandet, att de här i fråga varande lärareplatserna, synnerligen professurerna, skulle blifva för framtiden obehöfliga. Väl hafva ett par reservanter ifrågasatt, att en del af de nuvarande adjunk-

turerna skulle indragas och de för dem afsedda lönerna i stället användas till docentstipendier; men den ene af dessa reservanter har uttryckligen förklarat, att detta hans yttrande icke afsåge den medicinska fakulteten, der adjunkterna hafva en mera sjelfständig verksamhet, och den andre reservanten har äfven gjort en modifikation med afseende å de vid de naturvetenskapliga institutionerna fästade adjunkturen. Men om också från dessa reservationer skulle kunna hemtas en anledning att möjligen låta de ifrågasatta nya adjunktspplatserna endast tills vidare besättas, så synes mig deremot så mycket mindre skäl vara att gå till väga på samma sätt med de nya professorsplatserna, då derigenom det med dessa platsers inrättande afsedda ändamålet skulle komma att i väsentlig mån förfelas. Meningen med dessa nya professorsplatser är naturligtvis den, att genom en ändamålsenligare fördelning af läroämnena förekomma, att de särskilda professorerna skulle, såsom nu är fallet, få sig anförtrödt ett större antal läroämnen än de kunna hinna med att grundligen föredraga under den tid, som vanligen beräknas för en studiekurs. En sådan fördelning låter emellertid icke genomföra sig endast för ett år, och en ny professor kan naturligtvis icke utnännas, så länge anslaget endast är uppfördt på extra stat. Efter min uppfattning kan således genom anslagets beviljande på extra stat intet annat vinnas, än att detsamma kunde användas till arfvoden åt adjunkter eller docenter, hvilka skulle föredraga en del af de ämnen, som nu äro anförtrödda åt de ordinarie professorerna, och desse således derigenom för tillfället beredas någon lindring i sin undervisnings-skyldighet. Men då den sålunda tillfälligtvis förordnade endast kunde beräkna ett år för sin föreläsningkurs, efter hvilken tid den måste vara afslutad, kunna icke några mera omfattande ämnen åt honom öfverlemnas, och den ordinarie professorn, som sväfvade i ovisshet om han icke möjligen nästa år måste återtaga det åt den tillförordnade läraren öfverlemnade ämnet, skulle icke heller vid ordnandet af sin föreläsningkurs kunna undgå att röna olägenhet af ett sådant förhållande. Dessutom ber jag att få fästa uppmärksamheten på en omständighet, som ofta blifvit öfverklagad, särdeles inom den juridiska fakulteten, och hvilken består deri, att unge män, som med afseende å kunskaper och fallenhet vore företrädesvis egnade åt lärarekallet, genom brist på utsigt att vinna befordran på den akademiska banan se sig nödsakade att öfvergifva densamma för en mera praktisk verksamhet. Att kunna återbördas dem till universitetet skulle onekligen för den akademiska undervisningen vara en stor fördel, och inrättandet af nya lärostolar skulle dertill vara ett godt medel. Men detta medel skulle helt och hållet förfelas, om det behöfliga anslaget sattes på extra stat, då det icke gerna kan antagas, att någon, som redan inträdt i en praktisk verksamhet, skulle endast för ett tillfälligt förordnande på ett år vilja afbryta densamma och återgå till universitetet. På dessa skäl tager jag mig friheten vördsamt framställa den önskan, att det af Kongl. Maj:t äskade anslaget, åtminstone den del deraf, som är afsedd till inrättande af 3 nya professorer, eller 13,500 kronor, måtte af Riksdagen å ordinarie stat beviljas.

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

Grefve Hamilton, Henning: Den välvilja Stats-Utskottet visat de vetenskapliga institutionerna i allmänhet och särskildt universiteten gör det svårt att uppträda mot Utskottet. Jag vill icke heller yrka någon förändring i hvad Utskottet i förevarande punkt hemställt, men har med afseende på framtiden ansett nödigt att nu yttra några ord i detta ämne, på det man icke måtte få den föreställningen, att de, som i ett eller annat hänseende kunna vara pligtiga att föra universitetets talan, anse, att det behof, som Kongl. Maj:t här afsett, är fylldt på det sätt som Utskottet föreslagit. Då Utskottet hemställt, att samma belopp, som Kongl. Maj:t åskat, måste uppföras på extra stat och ställas till Kongl. Maj:ts disposition till förstärkning af lärarekrafterna vid universiteten, kunde det tyckas, som Utskottet verkligen gått behofvets fyllande åtminstone ett ganska godt stycke till mötes. Men det är dock en mycket väsentlig skilnad, om en profession blifver inrättad eller om blott penningar finnas till bestridande af den undervisningsskyldighet, som skolat åligga samma profession. I förra fallet komma alltid unge män vid universiteten att bereda sig att blifva kompetente till platsens erhållande, hvilket vanligen fordrar så lång tid, att en profession sällan blir tillsatt omedelbarligen efter det den blifvit inrättad. Deremot är det klart, att då anslaget sättes på extra stat och kan af Kongl. Maj:t användas till det ena eller andra ändamålet inom undervisnings område, vet ingen hvar det slutligen kommer att stanna, och den fördel, man skulle hafva hemtat deraf att professionen varit å ordinarie stat uppförd, går till största delen förlorad. Dessutom ligger det en väsentlig skilnad mellan den undervisning, som meddelas af en professor, hvilken har ett gifvet ämne sig anförtrodt, och den, som under loppet af en kortare tid kan meddelas af en adjunkt eller docent, hvilken dels till följd deraf att anslaget är uppfördt på extra stat och dels därför att han icke kan veta hvilken profession först blir ledig, alltid måste vara beredd på möjligheten att nödgas förändra sina studier och såsom hufvudämne omfatta någon annan del af den vetenskap, hvaråt han egnat sig. Den vinst universitetet kan skörda af detta anslag, på sätt det blifvit af Stats-Utskottet tillstyrkt, blir sålunda hufvudsakligen blott den, att Kongl. Maj:t eller Kanslers-embetet får medel i sin hand att aflöna docenter, som egentligen icke kunna vara skyldige att mot sin vilja mottaga förordnande, på sådant sätt att de hellre än förut mottaga ett dylikt förordnande och naturligtvis bestrida detsamma så godt på deras ståndpunkt af vetenskaplig bildning kan låta sig göra. De skäl som Utskottet anfört hafva redan af den föregående talaren blifvit tillfyllest vederlagda. Jag vill i detta hänseende blott tillägga, att de adjunkturen, om hvilka här är fråga, äro af en beskaffenhet alldeles skiljaktig från adjunkturen i de filosofiska och juridiska fakulteterna. Adjunkterna inom så väl den medicinska som teologiska fakulteten hafva nemligen en bestämd och på förhand reglerad andel i undervisningen, och inom universitetskomitén har ingen satt i fråga, att dessa adjunkturen skulle undergå någon förändring, utom så till vida, att en reservant ansett det vara bättre, om man gjorde dem till professioner, då ju deras innehafvare verkligen utöfva professorstjenst. Den andre

reservanten har alldeles undantagit adjunkterna inom dessa båda fakulteter från den förändring, han i afseende på de öfrige föreslagit. Men äfven den förste reservantens förslag har efter min tanke icke stor utsigt att någonsin vinna framgång; i synnerhet beträffande den medicinska fakulteten har man redan länge klagat öfver lärokursens längd, och de förändringar, som i senare tider blifvit vidtagna i afseende å den medicinska undervisningen, hafva i hufvudsaklig mån afsett af förkorta studietiden. Men nu är det klart, att ju flere examinatoreer som skola deltaga i en examen, dess mera blir denna försvårad, och det är en betydlig skilnad för en studerande, om en och samma professor examinerar i ett ämne, som sönderfaller i två eller tre grenar, eller om hvardera af dessa grenar handhafves af särskilda professorer, för hvilka således särskilda examensprof måste afläggas. Jag tror på denna grund, att den enda förändring, som sålunda i afseende å dessa adjunktureer inom komitéen blifvit ifrågasatt, svårigen kan komma att genomföras.

Jag har härmed försökt i korthet ådagalägga, att det ändamål, Kongl. Maj:t med sin föreliggande proposition afsett att vinna, icke kommer att blifva vederbörligen tillgodosedt på det af Stats-Utskottet tillstyrkta sättet, liksom att de skäl, som Utskottet anfört, icke kunna tillerkännas någon giltighet. Med afseende å för handen varande förhållanden anser jag mig dock nu icke böra yrka någon ändring i Stats-Utskottets förslag.

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

Grefve Beck-Friis: Såsom ledamot af Stats-Utskottet må det tillåtas mig att med några ord bemöta de inkast, som här blifvit gjorda mot Utskottets förslag, i hvad detta skiljer sig från Kongl. Maj:ts proposition i ämnet. Det är onekligt, att, såsom den siste talaren påpekat, de ifrågavarande lärareplatsernas tillsättande på ordinarie stat redan nu skulle hafva flera fördelar med sig; men det har å andra sidan synts Utskottet, att ett provisoriskt ordnande för någon kortare tid af den undervisning, som skulle med dessa lärare uppehållas, icke kan medföra någon särdeles våda. Om Herrarne taga den Kongl. propositionen i betraktande, sönderfaller densamma i tre delar, hvaraf den första afser ökandet af de teologiska professionerna vid universitetet i Upsala. Det motiv, som härför anförts, är att antalet af de teologie studerandena i Upsala under de senare åren tilltagit i en så högst anmärkningsvärd grad, att det sedan vårterminen 1865 mer än tredubblats, och det är ju gifvet, att till följd deraf både undervisningen och examineringen skall blifva högeligen betungande för de nu befintliga lärarekrafterna. Den föreslagna tillökningen af dessa har således icke kunnat annat än synas Utskottet väl motiverad. Vidare har Kongl. Maj:t föreslagit ökning af professionerna inom de juridiska fakulteterna vid båda universitetet, hvilken hemställan åter grundats på, att man inom landet allmänt ansett lagfareheten icke stå på den höjd, man egde anspråk att fordra, och att såsom ett främsta vilkor för den juridiska bildningens höjande en tillökning i lärarekrafterna vid universitetet funnits erforderlig. Slutligen afser Kongl. Maj:ts proposition inrättandet af två nya medicinska adjunktureer i Upsala, och denna framställning grundar sig derpå, att, såsom vi alla känna, genom den medicinska frågans slut-

Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.
(Forts.)

liga lösning ett större behof af lärarekrafter vid detta universitet inträddt. Allt detta är skäl, som tala; men om man således villigt erkänner behofvet af ökade lärarekrafter i alla dessa riktningar, har man likväl icke inom Utskottet tilltrött sig att föreslå fastställandet af nya stater för universiteten, då man å andra sidan har ett af tillsatte komiterade utarbetadt förslag, som väl icke innehåller någon minskning af professionernas antal, men framhåller åtskilliga omständigheter, som möjligen kunna leda till en förändrad organisation af adjunktspplatserna. Det är visserligen af den siste talaren anmärkt, att denna ifrågasatta reorganisation icke gälde de teologiska och medicinska fakulteterna, och det vill jag medgifva; men det är just inom den filosofiska fakulteten, som det största antalet adjunkturen finnes, och om dessa skulle komma att i sin nuvarande form upphöra samt ersättas med stipendier för yngre vetenskapsmän, är det antagligt, att Kongl. Maj:t skulle derigenom kunna bereda någon tillgång för fyllande af behofven inom andra vetenskapsgrenar. Då komiterades arbete är så nyss afslutadt, att någon derpå grundad framställning från Kongl. Maj:t icke kunnat till Riksdagen ankomma, men sannolikt är, att en sådan framställning, derest Kongl. Maj:t dertill finner anledning, icke skall låta vänta på sig längre än till nästa riksdag, har det synts Utskottet, att det icke kunde vara skäl att nu på definitiv stat uppföra de lärareplatser, som här äro i fråga, allra helst som Utskottet föreställt sig, att de behof, hvilkas fyllande med dessa lärareplatser afses, mycket väl kunna provisionellt tillgodoses på det af Utskottet föreslagna sätt. Man kan till exempel inom den teologiska fakulteten tillförordna en adjunkt, som handlägger de för den föreslagna professionen afsedda göromål, och på samma sätt kan man gå till väga inom de juridiska fakulteterna. Åtminstone hafva sakkunnige personer försäkrat, att för ett år eller så de föreslagna lärostolarne ganska väl kunna på sådant sätt uppehållas. På dessa skäl har Utskottet ansett sig endast böra föreslå, att till förstärkning af lärarekrafterna vid universiteten ett extra anslag af 18,500 kronor måtte för år 1876 ställas till Kongl. Maj:ts disposition. Beloppet är detsamma som Kongl. Maj:t begärt, och skillnaden endast, att anslaget skulle uppföras på extra stat och utgå för ett år.

Herr Rydin: I egenskap af lärare vid Upsala universitet må det tillåtas mig att uttrycka dettas tacksamhet för det sätt, hvarpå Regeringen har tillgodosett universitetsbildningen och sökt att befämja ett länge känt behof af ökade lärarekrafter vid universiteten. Det är också naturligt, att jag helst skulle önska, att Kongl. Maj:ts proposition blifver oförändrad bifallen; men väl vetande att det bästa ofta nog är en fiende till det som är bättre, vill jag icke påyrka någon förändring i Utskottets förslag, då äfven detta, om det antages, kommer att lända universiteten till den största fördel. Icke heller lär det vara att hoppas, att sedan Riksdagen gått igenom de föregående hufvudtitlarne, utan att uppföra derunder beviljade nya anslag på ordinarie stat, en afvikelse från denna hittills följda princip skulle ske på den åttonde hufvudtiteln. Det skulle derföre möjligen kunna vara att befara, att ett val emellan Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag i sjelfva verket blefve ett val mellan

den förra, och att saken komme att helt och hållet förfalla, helst som Utskottets förslag är åtföljdt af flera reservationer, hvilka möjligen gå ut på rent afslag, och skulle vid en gemensam votering hela frågan gå om intet, vore detta för universiteten till den allra största skada. De skäl, som tala för anslaget uppförande på ordinarie stat, hafva så fullständigt blifvit utvecklade af Statsrådet Berg och universitetens kansler, att jag derutinnan icke har något att tillägga. I ett afsende är jag dock af olika åsigt med Statsrådet Berg, nemligen deri att, efter min åsigt, svårigheten att reda sig med ett så obestämdt anslag, som här är i fråga, under nuvarande förhållanden blir större för de medicinska fakulteterna än för de juridiska och teologiska. De två senare fakulteterna skulle kunna använda medlen till att med yngre krafter uppehålla de behöfliga lärareplatserna, hvarigenom undervisningen blefve tillgodosedd; men till följd af det synnerligen speciela i den lärareverksamhet, som tillhör de fysiologiska och patologiska professionerna, är det med vida större svårighet förenadt att till biträden eller adjunkter åt professorerne i dessa ämnen erhålla kompetenta personer, och sådana lära icke kunna påräknas utan att de få lön på fast stat. Om derföre någon afvikelse skulle göras från Stats-Utskottets förslag, skulle jag önska, att detta i främsta rummet skedde med den del af anslaget, som afser de båda adjunkturerna i medicin, och att således ett deremot svarande belopp, 5,000 kronor, blefve å ordinarie stat uppfördt; men till följd af för handen varande förhållanden är jag, såsom sagt, tacksam, om Utskottets förslag blir af Kammaren gilladt.

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Ports.)

Grefve af Ugglas: Jag måste erkänna, att jag, då denna fråga från vederbörande afdelning inkom till Utskottet, till en början var tveksam, huruvida de af afdelningen anförda motiven voro fullt tillfyllestgörande, då det regleringsförslag, hvilket afdelningen åberopade, icke hade att göra med någon förändring af professionerna och icke heller, på sätt ett par talare här anmärkt, särskildt afsåg de adjunkturen, som nu äro i fråga. Men det fans likväl ett skäl, som gjorde att jag slöt mig till afdelningens, af Utskottet biträdda förslag, förutom det, som den siste talaren påpekat, eller att det ofta nog kan vara litet farligt att, för att få det som vore det det absolut bästa, äfventyra hvad som åtminstone för tillfället kan tillfredsställa behovet. Detta för mig särskilda skäl var, att på dagordningen står frågan om en lönereglering för universiteten. En motion härom har vid denna riksdag blifvit väckt; men Utskottet har icke ansett sig kunna på en enskild motionärs framställning uppgöra ett förslag till en sådan definitiv lönereglering, och åtskilliga svårigheter af ett annat slag stå äfven i vägen derför, till hvilka jag torde få återkomma vid den punkt i betänkandet, som handlar om denna fråga. Emellertid ansåg jag vid sådant förhållande, att det icke kunde vara någon fara vid att låta för ett år anstå med det nu förevarande anslaget uppförande på ordinarie stat, och derföre slöt jag mig till det af afdelningen framställda förslaget, desto hellre som jag i någon olikhet med ett par föregående talare föreställt mig att, derest Riksdagen beviljade det af Utskottet tillstyrkta beloppet, hvilket är jemnt upp detsamma, som Kongl. Maj:t begärt, något

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

hinder icke skulle finnas för Kongl. Maj:t att utnämna personer till dessa lärareplatser under full säkerhet för att sedermera någon ändring i detta anslag icke skulle ske. Då således det afsedda målet efter min uppfattning skulle kunna vinnas på det af afdelningen föreslagna sätt, ansåg jag mig under då varande förhållanden kunna ansluta mig till dess förslag, hvilket ock af Utskottet godkändes och hvartill jag nu yrkar bifall.

Herr Hedlund: Lika med en föregående talare finner jag grannlagenheten mot den af Kongl. Maj:t för utredning af vissa universitetsförhållanden tillsatta komitén kräva, att Riksdagen icke besluter ett definitivt tillsättande af de ifrågavarande lärareplatserna, utan inskränker sig till den af Stats-Utskottet föreslagna åtgärden att på extra stat anvisa det belopp, som motsvarar de begärda lönerna för dessa lärareplatser. Jag ber nemligen att få fästa Kammarens uppmärksamhet på att, så vidt jag kunnat bedöma, en ganska genomgripande omorganisation af våra universitet är högt af nöden och icke kan till en alltför lång framtid uppskjutas. Dessa gamla institutioner, som spelat en så stor rol i vår bildningshistoria, stå, sedan allt annat i samhället utvecklats till friare former, kvar på den gamla grundsatsen af universitas eller skrå, det vill säga på medeltidsståndpunkt. Jag vet icke, om det var Kongl. Maj:ts mening vid tillsättandet af den nämnda komitén, att den skulle arbeta på en reform i detta hänseende, eller om det ens ingår i denna komiténs tankegång, att just här föreligger ett viktigt arbete att genomföra; men jag har icke kunnat underlåta att, till den kraft och verkan det kan hafva, fästa uppmärksamheten på behovet af en genomgripande ombildning af dessa läroanstalter. Så torde den gamla indelningen i fyra fakulteter icke längre vara hållbar. Också har, efter hvad jag spört om komiténs arbeten, denna velat göra en ändring härutinnan i fråga om den filosofiska fakulteten. Denna fakultet omfattar nu icke längre ensamt den vetenskap, hvaraf den bär sitt namn, filosofien, utan derjemte en hel mängd andra vetenskaper, kring hvardera af hvilka en hel grupp af läroämnen sluta sig. Denna fakultet borde efter mitt förmenande delas i fem, en för naturvetenskap, en för matematik, en för linguistik, en för historia och en för filosofi. Allt detta är vetenskaper, hvar för sig tillräckligt omfattande att bilda, om icke en fakultet, dock en särskild afdelning af en fakultet. Naturligtvis måste af en sådan omgruppering, om den komme till stånd, äfven lärostolarne röna inflytande. Också inom de teologiska, juridiska och medicinska fakulteterna torde förändrade anordningar i afseende å de särskilda vetenskapsgrenarne vara nödiga, hvilket jag visserligen icke tilltror mig att bedöma, men sluter mig till af de ofta återkommande förslagen om inrättande af nya lärareplatser inom dessa fakulteter. Detta i afseende å den stora organisationen af universiteten.

Det andra skälet för ombildning af universiteten ligger i universitetslärares närvarande ställning. De hafva nu den dubbla egenkapen af att vara dels vetenskapsmän och dels akademiska lärare. Detta är två ganska väsendtligt skilda saker; man kan vara en ut-

märkt vetenskapsman, men en ganska dålig lärare, och omvänt en utmärkt lärare, utan att vara särdeles framstående i sin vetenskap. Dessa funktioner äro nu så sammanblandade, att den vetenskapliga verksamheten ofta får lida för lärareverksamheten, likasom ofta tvärtom den senare för den förra. Är det någon lärare, som speciellt egnar sig åt en vetenskap, och det finnes nödigt att hans tid odelad deråt offras, så är det visserligen sant, att Kongl. Maj:t understundom öppnar utväg härför genom att, tillika med tjänstledighet, bereda honom särskildt anslag; men under tiden står hans tjänst ledig och förvaltas af andra. Härei ligger efter min tanke ett stort missförhållande. — Granskar man vidare akademiskens lärareverksamhet, så sönderfaller den i två delar, i föreläsningar och i examina. Föreläsningarne anser jag knappast såsom en lärareverksamhet; vissa professorer drifva väl sina föreläsningar så, att de kunna förtjena en dylik benämning, men andra alldeles icke, då de snarare utgöra föredrag af speciellt vetenskaplig art. I de flesta fall stå föreläsningarne i hög grad oberoende af lärareverksamheten, hvadan också i många vetenskapsgrenar föreläsningarne vid universiteten icke besökas af dem, som skola taga examina. Den egentliga lärareverksamheten vid universiteten är den, som adjunkter och docenter utföra medelst de s. k. kollegierna, och för dessa betalas särskildt. Om examineringen vill jag icke orda; den kallar jag icke för någon lärareverksamhet. En ganska stark reaktion har också på senare tider gjort sig gällande mot examina, hvilka man anser vara endast ett konstladt sätt att ur lärjungen uppumpna det vetande han möjligen kan hafva för tillfället slagit i sig, för att strax åter låta det sjunka ned igen och försvinna. Huru examina fylla det afsedda ändamålet af att utgöra ett kännetecken för kunskaper, det känner nog hvar och en till.

Vidare och såsom den ömtåligaste punkten i universitetens nuvarande ordning kan jag icke underlåta att, med särskildt afseende på att en universitetskomité är samlad, påpeka, att den unge studenten nu icke har, vid sin ankomst till högskolan, någon ledning för sina studier. Efter att förut hafva varit klafbundnen i de allra minsta detaljer af studierna, kommer han vid 20 till 21 års ålder direkt från skolbänken till universitetet, der han är prisgifven åt sin egen fantasi, utan någon slags ledning huru han skall begynna och ordna sina akademiska studier. Det torde vara nödigt att fästa något afseende härå vid en omreglering af universiteten, och såsom jag tänkt mig saken, borde hvarje yngling vid högskolan ingå i en obligatorisk kurs på 2 år, för att der förberedas för den mer utvecklade frihet, som det egentliga akademiska studiet medför. Jag vill tillägga, att det synes mig angeläget, att för detta ändamål de två öfversta klasserna af elementarläroverket flyttades till universitetet.

Med det nu anförda har jag blott velat säga, att efter mitt förmenande en genomgripande omdaning af våra gamla universitet är högt af behofvet påkallad, och vill lägga detta på hjertat icke blott på den högt ärade Kanslern för universiteten, hvilken vi hafva den glädjen att se såsom ledamot af denna Kammare, utan äfven på den komité, som är sysselsatt med frågor, hörande till detta ämne. I afvaktan på att en sådan ombildning må komma till stånd skulle

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.
(Forts.)

jag för min del icke vilja vara med om att på ordinarie stat tillsätta några nya professioner, utan ser helst, att dessa blifva ställda på den mera rörliga grund, Stats-Utskottets betänkande innehåller, hvilket dock icke skall hindra mig att yrka bifall till den punkt af betänkandet, der ökade löner föreslås för de professioner, som redan äro på ordinarie stat uppförda; ty detta är en helt annan sak.

Herr Montgomery-Cederhielm: Jag skall icke yttra mig om lämpligheten eller olägenheterna af det ifrågavarande anslaget uppförande på ordinarie eller extra stat, utan vill endast fästa uppmärksamheten på att, efter hvad jag tror, de som önska framgång åt saken göra bäst i att bifalla Utskottets förslag. Om Herrarne se på senare delen af betänkandet, så finner man der, att fem af Andra Kammarens ledamöter hafva reserverat sig mot Utskottets hemställan i denna punkt, och denna reservation gäller naturligtvis icke huruvida anslaget skall uppföras på ordinarie eller extra stat, utan sjelfva frågan om något anslag alls skall utgå. Det skulle då kunna hända, att, om man här beslöte en ändring af Utskottets förslag i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition, man blottstälde sig för risken af en gemensam votering, icke om anslaget skulle stå på ordinarie eller extra stat, utan huruvida anslaget skulle beviljas eller hela frågan förfalla. Jag tror således, såsom sagdt, att den, som anser detta anslag behöfligt, hvilket visserligen äfven jag gör, handlar klokast i att bifalla Utskottets förslag.

Herr Ribbing, Sigurd: Det är med anledning af den ärade representantens från Göteborgs och Bohus län anförande, som jag begärt ordet och nu anhåller att för några ögonblick få taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Då Stats-Utskottet föreslagit, att det ifrågavarande anslaget icke skulle anvisas för vissa professioner och adjunkturen, utan ställas till Kongl. Maj:ts disposition för förstärkning af lärarkrafterna vid universiteten, i den mån sådant funnes behöfligt, har Utskottet derfor icke anfört något annat skäl, än att en komité vore sysselsatt med frågor, hörande till universitetens organisation, och att möjligt vore att deraf kunde föränledas förändringar i lärareplatsernas antal och beskaffenhet. Detta skäl har af Stats-Utskottet blifvit anfördt, och från dess sida kan jag icke finna det annat än naturligt; ty det är onekligt, att en sådan komité finnes, och att Kongl. Maj:t med anledning af dess betänkande ännu icke fattat beslut. Såsom sagdt, detta finner jag naturligt och ser i Utskottets tillstyrkande, på det sätt detta skett, i alla fall ingenting annat än ett uttryck af den storartade välvilja för universiteten, hvarpå Utskottet mer än en gång gifvit prof. Men just derfore vill jag icke för min del låta passera oanmärkt den utvidgning, — ja! jag må uppriktigt säga och hoppas dermed icke hafva sagt något alltför ohöfviskt — den förfalskning, den förutnämnde ärade representanten gjort af Utskottets motiv, när han säger att, ända till dess alla *de omorganisationer, han talade om*, blifvit genomförda, böra inga nya professioner tillsättas. I det afseendet ber jag blott att få påminna dels derom, att hvarje verk lider af att stå på extra stat,

och dels vidare derom att så begärliga äro i allmänhet icke lärare-platserna, att man till dem får sökande af prima sort, när de blifva tillsatta endast på förordnande och med utsigt att förordnandet när som helst kan upphöra. För universiteten vore det utan tvifvel mycket större fördel att få anslaget beviljadt på det sätt, Kongl. Maj:ts begärt, derom är icke tu tal; men om detta icke kan vinnas, om det således blott är fråga om Stats-Utskottets förslag, låtom oss då icke taga detta ur annan synpunkt eller af annat skäl, än Stats-Utskottet sjelf anfört, alltså icke heller utsträcka godkännandet af anslagets *extra-natur* utöfver den tid, af dessa skäl följer, in i en obegränsad framtid. Hvad den ärade talaren på bohüslänsbänken sade derom, att inga fakulteter borde finnas blott och ensamt af det skäl, att de *hafva* funnits i medeltiden; att vetenskaplig verksamhet och lärare-verksamhet vid universitetet äro två saker, som ungefär utesluta hvarandra; att föreläsningarne vid universitetet sakna åhörare då de hållas vetenskapligt; att studenterna icke få några anvisningar om huru de skola bedrifva sina studier — under det att universitetsstatuterna gifva dem dessa anvisningar i allmänhet, med hänsyn till hvilka ämnen som skola läsas äfvensom ordningen dervid, till särskilda examina, och professorerna med nöje lemna hvar och en, som gör sig besvär att fråga, råd om *huru* studierna böra ordnas och studieplanen sättas i verket, ehuru det visserligen, det medgifver jag, ännu icke kommit så långt, att professorerna gå ikring att uppsöka studenterna och för dem predika detta, utan supponera att studenterna skola komma till dem — allt detta är drag ur teckningen af ett universitet, som möjligen finnes i talarens fantasi, men, i Sverige, icke finnes i verkligheten.

Nya lärare-befattningar vid universitetet.

(Forts.)

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

4:de punkten.

Mom. a.

Grefve af Ugglas: Herrarne hafva sig väl bekant från behandlingen af de föregående hufvudtitlarne, att frågan om hvad som bör ställas på ordinarie eller extra stat har vid denna riksdag kommit temligen på sned, i det att just de, som, efter min uppfattning med allt skäl, ansett Riksdagen ega rätt att inom de af grundlagen bestämda gränser förfoga lika fullt öfver de ordinarie som de extra anslagen, likväl på visst sätt skapat en skilnad mellan dessa båda slag af anslag genom sitt äflande att på den extra ordinarie staten, eller den som afses tillfälliga utgifter, föra upp alla nya anslag, äfven sådana som ovilkorligen borde stå på ordinarie stat eller fastställas för all framtid. I intet fall torde detta måhända vara olämpligare än i fråga om de anslag, som afses i mom. *a* och *b* af förevarande punkt. Såsom Herrarne finna, har Riksdagen förut till åtskilliga vetenskapliga institutioner vid universitetet beviljat anslag på ordinarie stat, hvilka anslag nu, enligt hvad innehållet af Kongl. Maj:ts proposition gifver vid handen, nödvändigt erfordra en tillökning. Stats-Utskottet har då, för fyllande af de nu anmälda behofven, hvilka lika fullt som de förut tillgodosedda äro af en fort-

*Nya lärare-
befattningar
vid universi-
teten.*

(Forts.)

varande beskaffenhet, förfarit på det sätt, att Utskottet till de förut existerande ordinarie anslagen för dessa institutioner fogat små bihang på extra stat. Så har till anslaget för den astronomiska institutionen i Lund, hvilket förut varit med 1,200 kronor på ordinarie stat uppfördt, gjorts ett tillägg af 400 Kronor på extra stat, till anslaget för den kemiska institutionen derstädes på samma sätt fogats ett bihang af 500 kronor, till den patologiskt anatomiska institutionen ett dylikt å 600 kronor, till den zoologiska ett å 200 kronor, och slutligen till institutionen för allmän och åkerbrukskemi i Upsala ett å 550 kronor, allt anslag, behöfliga till följd af förhöjda pris och befintliga brister i redan anvisade anslag. Jag kan för min del icke finna något enda skäl tala för att vid ett ordinarie anslag foga ett sådant på extra stat uppfördt anslag. Hela vinsten deraf blefve naturligtvis endast, att en del af anslaget komme att hvarje år ånyo föreläggas Riksdagen till pröfning. Jag framställde dessa mina betänkligheter inom Utskottet, och riktigheten af min åsigt, att de ifrågavarande anslagen borde uppföras på ordinarie stat bestreds icke heller; men man ansåg der, att då man vid de föregående hufvudtitlarne följt den grundsatsen att uppföra nya anslag på extra stat, borde man äfven här gå så till väga. Jag måste bekänna, att jag icke kan finna detta skäl stort bättre, än den obenägenhet som ofta nog den, hvilken gjort något orätt, hyser för att erkänna detta, och då den uppfattning, Utskottet i denna fråga gjort gällande, vid ett par föregående tillfällen blifvit af denna Kammare ogillad, anhåller jag, att Kammaren måtte bevilja det i den nu föredragna punkten *a* föreslagna anslag på ordinarie stat och således bifalla Kongl. Maj:ts proposition oförändrad.

Grefve Beck-Friis: Om jag också kan erkänna befogenheten af att man hyser betänkligheter mot beviljande på extra stat af sådana anslag, som afse löner eller något dermed jemförligt, kan jag dock icke finna anledning till någon sådan betänklighet här, der det endast är fråga om rent materiela behof. Olägenheterna af att uppföra medel till dessa på extra stat tror jag i intet fall kunna vara stora, och jag hemställer derföre om bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till det förevarande momentet, dels ock afslag å detsamma i dess från Kongl. Maj:ts nädiga framställning afvikande del samt bifall till samma framställning; gjordes proposition på bifall till momentet, och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Mom. b och c.

Biföllos.

Mom. d.

*Arvodestill-
ökning åt
amanuensen
i normal ana-
tomi vid Up-
sala univer-
sitet.*

Herr Ribbing, Sigurd: Jag har nyss haft tillfälle att erkänna för min ringa del och uttala min tacksamhet för den välvilja, Stats-Utskottet icke blott vid denna, utan äfven vid alla föregående riksdagar från år 1867 lagt i dagen mot universiteten, och vid sådant förhållande

är det icke min afsigt att klandra, att en till utseendet så obetydlig fråga, som den här föreliggande, icke rönt Utskottets bifall. Men på andra sidan hoppas jag att icke heller jag skall mötas af klander, om jag, vid detta mitt anförande, påminner derom att den, som har skon på sig, bäst känner hvar den klämmer. Utskottet har gjort en indirekt anmärkning mot det sätt, hvarpå jag i min motion beräknat de naturaprestationer, som ingå i aflöningen för den ifrågavarande amanuensen i Upsala, eller till 50 kronor för boställsrum och två famnar ved. Allt beror här naturligen på rummets och vedens beskaffenhet, men jag skall emellertid gerna medgifva, att jag måhända satt värdet 32 kronor för lågt. Återstår då, om jag drager sistnämnda belopp från de åskade 600 kronorna, i allt fall såsom behöfligt ett belopp af 568 kronor; — för att icke tala om den kompensation för den låga uppskattningen, som möjligen kan erkännas ligga deruti, att amanuensen i normal anatomi vid Karolinska institutet de facto, och utom de nu för honom tillstyrkta 1,000 kronor i arvode, har fritt rum, om ock icke på stat uppfördt — hvilket är en naturafördel, som måhända kan anses æquivalera 32 kronor för veden i Upsala. Hufvudskälet för Utskottet att afstyrka det begärda anslaget har emellertid varit, att den af Kongl. Maj:t proklamerade principen om likställighet mellan de medicinska faculteterna vid universitetet och Karolinska institutet, enligt Utskottets yttrade åsigt, icke nödvändigt fordrade, att i hvarje särskildt fall lönerna skulle vara lika för enahanda befattningar vid de olika läroanstalterna. Detta medgifves; men häraf följer icke, att lönerna icke böra i några fall vara lika — i de fall, föreställer jag mig, att behovet af tjänstemannen, tjänstgöringen och svårigheten att erhålla kompetenta sökande till befattningen äro enahanda. Att behovet af den ifrågavarande tjänstemannen och omfattningen af hans tjänstgöring äro minst lika stora vid universitetet i Upsala, som vid Karolinska institutet, torde framgå deraf att, på sätt jag i min motion omnämnt, dissekanterna i Upsala under det sista decenniet varit och ännu äro flere än vid institutet. I Kongl. Maj:ts proposition omnämnas för öfrigt de stora svårigheter, som mött för att få adjunkten i normal anatomi vid Karolinska institutet på tillfredsställande sätt besatt, så länge icke en prosektorsbefattning der finnes. Att svårigheterna i detta fall vid universitetet i Upsala icke varit mindre, visar sig deraf att, då den nuvarande adjunkten i anatomi derstädes år 1863 erhöi sin befattning, denna i 17 år stått ledig i brist på sökande.

En enda sak till ber jag att få nämna. Den nuvarande innehafvaren af adjunkten i Upsala har nu under 12 år med uppoffring af sina enskilda tillgångar och bland annat af sina boställsrum bidragit till inrättningens behof och fromma och, särskildt, genom dylika enskilda uppoffringar i sin mån gjort det möjligt att få något så när kvalificerade personer till amanuensbefattningen. Men att begära sådant på längden och såsom ordinarie förhållanden, torde knappast vara vare sig billigt eller rimligt. Och härtill kommer ännu en omständighet, som, om amanuensarvodet för institutet beviljas men för Upsala universitet afslås, kommer att ännu ytterligare för det sistnämnda försvåra eller upphäfvva nyssnämnda möjlighet:

Arvdeställökning åt amanuensen i normal anatomi vid Upsala universitet.

(Forts.)

Arvodestillökning åt amanuensen i normal anatomi vid Upsala universitet.

(Forts.)

att till amanuensens få något så när kvalificerad person. Hittills har, för ökande af det å stat amanuensen tillagda arfvode, någon hjälp lemnats jemväl från den Regnelliska fonden. Men denna fonds stiftare har uttryckligen och på det skarpaste föreskrifvit att, så fort någon dittills från fonden bestridd utgift för den medicinska undervisningen visade sig kunna af universitetets eller statens medel utgå, något bidrag dertill icke vidare skulle af fonden lemnas. I fall Stats-Ütskottets tillstyrkande af den Kongl. propositionen om arfvode åt en amanuens i anatomi vid Karolinska institutet blir bifallet, har det de facto visat sig, att staten kan lemna medel för dylika behof, och det bidrag från Regnelliska fonden kommer följaktligen att upphöra, som hittills, i förening med adjunktens enskilda uppoffringar, gjort det möjligt att till amanuensbefattningen i Upsala erhålla, visst icke fullt kvalificerade, men åtminstone någorlunda kompetente personer.

Det är nu första gången frågan om tillämpning af den af Kongl. Maj:t proklamerade likställighetsprincipen emellan universitetens medicinska fakulteter och Karolinska institutet förekommer. För min del har jag i afseende å tillämpningen deraf aldrig gjort mig några illusioner.

Grefve Hamilton, Henning: Utan att inlåta mig i frågan, huruvida under alla omständigheter lönerna vid Karolinska institutet och Universitetens medicinska fakulteter böra vara fullt lika, anser jag mig skyldig att vitsorda behofvet af det anslag, som i Herr Ribbings motion är begärdt. Det är alldeles en tillfällighet, att universitetet lyckats få en anatomie adjunkt med det nit för sin vetenskap och den kärlek till lärarekallet, att han kunnat med det ringa biträde, som blifvit honom lemnadt, uppehålla den tjänstgöring, som åligger honom. Han är nemligen en af de adjunkter, som hafva en sjelfständig lärarebefattning, och han har på ett utmärkt sätt bestridd denna tjänstgöring under tolf år med uppoffring af enskilda medel. Utskottet har anmärkt, att amanuensen i Upsala har boställe och ansett det för lågt uppskattadt till 50 kronor. Detta lemnar jag alldeles derhän. Vill man i det fallet göra någon liten förändring, skulle jag fästa mindre vikt dervid. Men jag får upplysningsvis nämna, att, enligt hvad jag tror, ingen af Första Kammarrens ledamöter skulle vilja för 50 kronor bebo det rum, som är anslaget till boställsrum åt nämnde amanuens. Amanuensen vid Karolinska institutet har, oaktadt han icke har det på stat, likväl fått boställsrum derigenom, att institutet har tillgång till några rum, som icke för annat ändamål begagnas. Det är lätt att inse, att om man också för 350 kronor om året kan binda en ung man, som är i stort behof och som är nöjd att under sin studietid förtjena åtminstone något, det likväl icke är att påräkna, att de mera framstående skola under en längre tid egna sig åt en befattning, som är så svagt aflönad. Också hade utan tvifvel från universitetet inkommit en anhållan till Kongl. Maj:t om proposition rörande ökad anslag äfven för denna plats, så vida icke universitetet hade funnit, att det nödgats för andra mera trängande behof och särskildt för en förbättring i de ordinarie lärarnes lönevillkor taga Riksdagens frikostighet i anspråk, så att man icke vågade framställa alla de önskningsmål, som kunde finnas. Då likväl nu en med

amanuensen vid den anatomiska institutionen i Uppsala fullt likställd lärare vid Carolinska institutet blifvit föreslagen till erhållande af löneförhöjning, kan jag icke annat än förena mig uti anhållan om bifall till Herr Ribbings motion.

Arvodestillökning åt Amanuensen i normal anatomi vid Uppsala universitet.

(Forts.)

Herr Hedlund: Vi stå här framför samma besynnerliga förhållande, som egentligen kommer att framträda, när vi hafva att rådslå om Herr Rydins motion angående löneförbättring för universitetens samtliga lärare, nemligen inför det förhållande, att förslagen om förhöjning i dessa löneanslag blifvit väckta af enskilde motionärer. Det är väl alldeles gifvet, att det måste vara för Riksdagen en ytterst betänklig sak att bevilja anslag i detta fall, då framställning derom icke blifvit gjord hvarken af universitetens kansler eller af Kongl. Maj:t. Det förefaller mig nemligen, som om det riktiga procedere vid väckande af förslag om sådana löneförhöjningar borde vara, att man gjorde framställning derom först hos universitetens kansler och, sedan han pröfvat och godkänt framställningen, inginge dermed till Kongl. Maj:t, som sedermera hade att till Riksdagen aflåta nådig proposition i ämnet. När nu detta förslag icke har gått denna väg, utan är kommet helt och hållet från en enskild motionär, må Riksdagen väl betänka sig innan han bifaller förslaget. Nu har visserligen detta förslag blifvit förordadt af universitetens kansler, och han har såsom grund, hvarföre icke universitetsstyrelsen hos Kongl. Maj:t gjort framställning i frågan, anført, att man icke velat på en gång framkomma med alla sina önskningsmål. Riksdagen kan väl icke annat än akta ett sådant skäl, men då kvarstår för Riksdagen att säga: när så många andra ärenden kräfva anslag, kunna vi väl bifalla detta, hvars behöflighet vi icke närmare känna? Jag för min del tvekar icke att bevilja alla de anslag i afseende på löner, som verkligen befinnas nödvändiga och så vida de stå i sammanhang med någon organisationsplan. Men jag kan icke undgå att hysa någon tveksamhet i detta fall, då framställning derom icke kommit från universitetsstyrelsen eller Kongl. Maj:t. Jag vet icke, hvad jag i denna punkt skulle vilja yrka, men har all benägenhet för att gent emot Utskottet yrka bifall till Herr Ribbings motion.

Herr von Koch: Jag måste i öfverensstämmelse med den grundsats, som jag har stödse bibehållit, yrka afslag på detta löneanslag, som endast är grundadt på en enskild motionärs framställning. Jag vill på samma gång säga, att det synes mig olika, när det är fråga om, såsom i en följande punkt, att öka ett anslag, som är af Kongl. Maj:t begärdt. Man har nemligen alltid ansett, att när Kongl. Maj:t begärt ett anslag, men Riksdagen funnit, att det icke är tillräckligt för vinnandet af det ändamål, som åsyftas, anslaget bör bestämmas så, att det motsvarar ändamålet. Jag säger detta egentligen med afseende på Herr Rydins motion om löneförbättring för lärarne vid universiteten, för att, i fall icke någon särskild anledning förekommer för mig att vid denna motions behandling taga till ordet, då slippa att besvara Kammarerna med något yttrande. Här ser man icke ens, att behovet blifvit pröfvadt af Kongl. Maj:t, men ehuru jag icke tviflar på, att det existerar, är det dock nödvändigt, att alla behof underställas Kongl. Maj:ts pröf-

Arvodestillökning, för att man må kunna veta, om behovet är af den beskaffenhet, att det bör framför alla andra kanske oundgängligare tillgodoses.

Arvodestillökning åt Amanuensen i normal anatomi vid Upsala universitet.

(Forts.)

Grefve Hamilton, Henning: Jag anhåller blott att, i afseende å det Herr von Koch nu yttrat, få nämna, att vi uti nästföljande punkt komma till en anslagsfråga, der Kongl. Maj:t har pröfvat ett fullständigt likartadt behof som detta och derefter gjort framställning till Riksdagen om anslaget beviljande. Amanuensens i Upsala ställning och tjenstgöring och hans förhållande till anatomie-adjunkten äro alldeles desamma som för amanuensen vid Carolinska institutet, och det är väl derför intet tvifvel, att om universitetet gjort hemställan om löneförhöjning för den förre, Kongl. Maj:t skulle hafva på alldeles samma grunder, som blifvit anförda för anslag till arvode åt den senare, med bifall omfattat en sådan hemställan och derom gjort framställning till Riksdagen.

Herr Petre: Om jag rätt fattat de skäl, som af två talare blifvit anförda för afslag å ifrågavarande motion, grunda sig dessa derpå, att Kongl. Maj:t icke varit i tillfälle att pröfva frågan. Då likväl, såsom universitetens kansler framhållit, detta berott derpå, att Akademien icke hade kännedom om den framställning till Kongl. Maj:t, som Carolinska institutet gjorde, och hvilken hade till ändamål att fylla samma behof, som i detta fall förefinnes vid universitetet i Upsala, synes mig också att samma skäl, som tala för beviljandet af det i nästföljande punkt upptagna anslag till Carolinska institutet, äfven tala för beviljandet af enahanda anslag till Universitetet i Upsala. För dem, som i likhet med mig gerna sett, att Carolinska Institutet blifvit likställt med universitetens medicinska fakulteter, kan det icke vara annat än kärt att äfven i detta afseende sätta universitetet i full likställighet med institutet, och det är på grund häraf, som jag anhåller om bifall till den af Herr Ribbing framställda motion.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till det förevarande momentet, dels ock afslag derå samt bifall till den i ämnet väckta motionen, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på afslag derå och bifall till den ifrågavarande motionen, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; hvaruppå, och efter det proposition på bifall till momentet förnyats samt med många både ja och nej besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

"Den som bifaller mom. d i 4:de punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren Utskottets förevarande hemställan och bifaller Herr Sigurd Ribbings motion om beviljande af 600 kronor årligen såsom tillökning i arvodet åt amanuensen i normal anatomi vid Uppsala universitet.”

Arvodestillökning åt Amanuensen i normal anatomi vid Uppsala universitet.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja..... 37.

Nej..... 65.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

5:te—8:de punkterna.

Biföllos.

9:de punkten.

Grefve af Ugglas: Jag tog mig friheten att vid behandlingen af en föregående punkt i detta betänkande fästa Kammarens uppmärksamhet på den oegentlighet, som enligt min åsigt ligger deri att å extra stat uppföra anslag, som ovilkorligen tillhöra utgifter, som fortfarande skola bestridas. Här hafva vi åter ett sådant förhållande, i detta fall så mycket märkligare, som det är på grund af regleringen af lönerna för elementarläroverkens lärare bestämdt, att dessa skola ega rättighet att efter vissa år blifva uppflyttade i högre lönegrad. För tillämpning af denna bestämdt fastställda regel behöfvas nu dessa 40,000 kronor, som Kongl. Maj:t begärt. Nu skulle Riksdagen besvara denna begäran på det sätt, att den väl skulle bevilja detta anslag, men uppföra det endast på extra stat. Jag vill icke upprepa, hvad jag förut yttrat i afseende på det lämpliga i ett sådant förfarande, men då det här är fråga om ett anslag, som icke kan vägras, utan dessa lärare ovilkorligen äro berättigade att erhålla ifrågavarande lönetillökning, anhåller jag att Kammaren måtte helt enkelt bifalla Kongl. Maj:ts förslag och ogilla Utskottets hemställan, att anslaget skall på extra stat uppföras.

Elementarlärares uppflyttning i högre lönegrad.

Grefve Mörner, Axel: Jag anhåller att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att hvad som här är föreslaget, nemligen att uppföra ifrågavarande anslag på extra stat, icke innebär någon annan åtgärd, än hvad Kammaren i flera andra fall vid behandling af de öfrige hufvudtitlarne förut vid denna riksdag beslutat; att det således skulle vara inkonseqvent att uppföra detta anslag på ordinarie stat, samt att då beloppet af detta anslag på grund af dess natur måste för hvarje år vexla, enär icke antalet af de lärare, som äro berättigade till uppflyttning i högre lönegrad, hvarje år kan vara detsamma, äfven detta utgör ett skäl för att sätta anslaget på extra stat. Riksdagens skyldighet att till dessa lärare i alla fall utgifva det ifrågavarande beloppet är och förblir ju alltid enahanda, och Riksdagen kan således icke undgå att bevilja detsamma. Jag anser på grund häraf, att något skäl icke förefinnes att nu afvika från den sed, som vid denna riksdag i detta af-

*Elementar-
lärares upp-
flyttning i hö-
gre lönegrad.*

(Forts.)

seende gjort sig gällande, hvarföre jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Häri instämde Grefve Beck-Friis.

Herr Wærn: Jag tror deremot icke, att Första Kammaren gjort sig skyldig till någon sådan inkonsequens, som här blifvit påpekad, utan det har varit på grund af gemensamma voteringar, som åtskilliga anslag blifvit satta på extra stat; men att lärarnes aflöning, som icke är delad, utan som är densamma för hvarje lärare, som får den, blott han är berättigad att få högre lön, skall ställas dels på ordinarie dels på extra stat, synes mig i så hög grad oegentligt, att jag hemställer, att Kammaren, i *konsequens* med hvad den förut beslutat, måtte bifalla, att detta anslag må uppföras på ordinarie stat.

Friherre af Ugglas: En ärad talare här midt emot förklarade, att elementarlärarne voro ovilkorligen berättigade att utfå detta anslag, och att Riksdagens skyldighet att utbetala detsamma är alldeles ovilkorlig. Detta är fullt sant och under sådana förhållanden kan jag icke förstå, hvarför jag icke bör på ordinarie stat uppföra en utgift, som måste på grund af lag utgå, utan förflytta den på extra stat. Detta saknar så allt skäl, att, fastän Riksdagen i andra fall fattat ett motsatt beslut, jag icke annat än anhålla, att Kammaren måtte fatta ett beslut, som är öfverensstämmande med hvad som i detta fall är rätt och riktigt.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Friherre Alströmer: Om också det icke kan nekas, att Stats-Utskottet kunnat hafva skäl att sätta detta anslag på extra stat framför åtskilliga andra, derföre att det icke är fixerad för hvarje år till visst belopp, synes mig likväl på de grunder, som af föregående talare blifvit anförda, att skälen att sätta det på ordinarie stat vore öfvervägande, hvarföre jag instämmer i det utaf Grefve af Ugglas framställda yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Axel: Det torde tillåtas mig att ytterligare nämna, att då icke alla elementarlärare äro berättigade till löneförhöjning, och då icke heller de, som en gång fått densamma, lefva i oändlighet, utan en och annan dör och i hans ställe inträder en annan, som naturligtvis icke genast är berättigad till löneförhöjning, så skulle det kunna hända, att till följd af dylika vexlingar beloppet af ifrågavarande anslag skulle komma att vid ett efterföljande år blifva mindre än vid ett föregående, hvadan och då jag hört åtskilliga uttalanden derom, att anslag, uppförda å ordinarie stat, icke skulle få till beloppet minskas utan särskildt tillstånd dertill, jag tror detta vara ett ytterligare skäl att ställa detta anslag på extra stat.

Grefve af Ugglas: Hvad den siste talaren anförde skulle, om det egde sin giltighet, vara ett skäl för att aldrig någon dylik förhöjning på lönerna, derföre att de kunna undergå förändring till följd af den

längre eller kortare tid, som lärarne tjenstgjort, skulle uppföras på ordinarie stat. Men från den stund, som en beständ reglering fastställdes för dessa löner, hafva de under föregående riksdagar alltid uppförts på ordinarie stat. Här är således fråga om, att genom bifall till Utskottets betänkande en del af dessa löner skulle komma på ordinarie stat och en del sättas på extra stat. Men om det ligger något begrepp i benämningarne ordinarie och extra, så måste väl en *ordinarie* utgift vara något för framtiden fastställt och en *extra* deremot något tillfälligt och öfvergående. Då nu det anslag, som här är i fråga, icke kan räknas till den senare kategorien, måste man väl, om man vill logiskt tillämpa det som innebäres uti de nämnda benämningarna, sätta det på ordinarie stat. Jag vågar därför vördsamt anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

*Elementar-
lärares upp-
flyttning i hö-
gre lönegrad.*
(Forts.)

Grefve Mörner, Carl Göran: För den åtgärd, som Utskottet här vidtagit, synes det mig finnas ett skäl, och det är just den variation i afseende på beloppet, som eger rum. Om det finnes ett stort antal lärare, som uppbära löner i den högsta lönegraden, och flere af dem genom döden afgå, skola ju lönerna derigenom komma att minskas, emedan den förhöjning desse lärare åtnjutit, icke kommer lika många andra till del. Jag har icke funnit, att någonsin framställning blifvit gjord att nedsätta detta anslag, och jag tror, att vi kunna låta det vara såsom det är.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels att Kammaren, med afslag å Utskottets deri gjorda hemställan, för så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna nådiga framställning, skulle bifalla samma framställning oförändrad; gjordes proposition på dessa yrkanden samt besvarades med många ja och nej i blandning; hvaruppå, och efter det proposition på bifall till punkten ånyo blifvit gjord samt med många så väl ja som nej besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

"Den som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 9:de punkten af utlåtandet N:o 10 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren denna hemställan, för så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning, och bifaller samma framställning oförändrad."

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja 51.

Nej 50.

10:de punkten.

Bifölls.

11:te punkten.

Herr Statsrådet Friherre Alströmer: Om tillsynen öfver biblioteken vid de högre elementarläroverken kunde turvis uppdragas åt samtliga lärarne vid dessa läroverk, kunde det visserligen synas, att detta anslag vore mindre behöfligt; men då det icke torde vara öfverensstämmande med god ordning att för en kortare tid anförtro denna befattning än åt den ene och än åt den andre af lärarne, utan densamma måste för en längre tid af en och samma lärare bestridas, är det temligen obilligt, att hans tid skall tagas i anspråk härför utan någon skäligen vedergällning. Jag får på grund häraf anhålla, att Kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Beck-Friis: Såsom Herrarne behagade finna af Kongl. Maj:ts proposition, äro de tillgångar, som för närvarande för ifrågavarande ändamål, efter bibliotekens olika storlek fördelade på 31 läroverk på det sätt, att vid tio läroverk bibliotekarien har i arvode 50 kronor, vid sex 75 kronor, vid nio 100—200 kronor, vid ett 230, ett 250, ett 300, två 350 och ett 527 kronor. Om man ser efter, finner man, att det endast är å de ställen, der bibliotekariernas arvoden uppgå till 300, 350 och 527 kronor, som det egentligen kan vara något nämnvärdt arbete förenadt med dessa befattningar; ty vid de andra läroverken finnas så få böcker, att det icke är skäl att hafva någon särskild person för deras vård, och knappast vid de större läroverken kan detta upptaga många timmar i veckan. Att nu sätta dessa bibliotekari-er såsom tjänstemän på stat, då man så nyligen höjt elementarlärarynes löner, har icke synts Utskottet vara så väl motiveradt, att icke åtminstone ett anstånd dermed kunde ega rum. Jag får på grund häraf yrka bifall till Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten, dels ock afslag derå samt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nädiga framställning, gjordes proposition på bifall till punkten och då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

*Utvädning af
läroverken i
Söderhamn,
Wadstena och
Sköfde.*

12:te punkten.

Grefve Sparre, Gustaf: Utskottet har i denna punkt afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition angående utvädning af elementarläroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde från tre- till femklassiga. Då jag icke kunnat dela denna Utskottets mening, utan deremot reserverat mig, anhåller jag att i korthet få anföra mina skäl dertill. Hvad först angår läroverket i Wadstena, som har det minsta antalet lärjungar, eller i medeltal för 5 år: 43, är det visserligen sannt, att detta antal icke är så stort, att deraf en utvädning kan berättigas; men då Wadstena läroverk är det enda som finnes i vestra delen af Öster-

götland, och det derifrån är $4\frac{1}{4}$ mil till närmaste elementarläroverk, Linköping, har jag trott mig deruti finna ett skäl att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition; och jag gör det så mycket heldre, som det visar sig af den utredning som skett, att icke mindre än 50 barn från Wadstena och dess omnejd för närvarande besöka Linköpings elementarläroverk i de fem lägre klasserna.

*Utvidgning af
läroverken i
Söderhamn,
Wadstena och
Sköfde.*

(Forts.)

Beträffande läroverket i Söderhamn, är antalet lärjungar der också temligen ringa, ehuru något större än i Wadstena, eller i medeltal 49; men dels är det circa 6 mil från Söderhamn till ett fullständigt elementarläroverk, och dels har inom detta samhälle visat sig ett lifligt intresse för läroverkets uppflyttning till femklassigt, då staden icke allenast uppfört ett nytt läroverkshus, som lemnar fullt utrymme för ett femklassigt läroverk, utan äfven sökt och erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd att få på stadens bekostnad anställa 2:ne extra lärare samt anslagit erforderligt belopp dertill. Detta torde vara ett talande skäl för bifall till Kongl. Maj:ts proposition angående ifrågavarande läroverk.

Hvad slutligen angår läroverket i Sköfde, har det i medeltal haft det största antalet lärjungar af alla treklassiga läroverk, eller i medeltal 75. Under sistförflutne hösttermin uppgick lärjungarnes antal till 78 och vårterminen något deröfver, och är således större än lärjungeantalet uti tio af de sexton utom hufvudstaden belägna femklassiga läroverken. Jag tror, att detta är ett tillräckligt skäl att äfven bifalla Kongl. Maj:ts proposition i detta fall, och jag får härmed yrka, att Kammaren behagade besluta att Riksdagen med bifall till Kongl. Maj:ts framställning om uppflyttning af treklassiga elementarläroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde till femklassiga anvisar dertill på extra stat för 1876 16,800 kronor.

Grefve Beck-Friis: Utan att ingå i något slags pröfning, huruvida dessa läroverk kunna vara i behof af utvidgning, ber jag få nämna, att hvad som för Utskottet varit hufvudsakligen bestämmande för ett uppskof i denna sak är, att behofvet af dessa läroverks utvidgning icke måtte vara särdeles trängande, då det icke fanns upptaget i förslaget, som framlades vid sista riksdagen; och då dertill kommer, att Riksdagen så nyligen i underdänig skrifvelse anhållit om utredning af behofvet angående elementarläroverken; men Kongl. Maj:t ännu icke kunnat aflåta proposition härom, grundad på vederbörlig undersökning, har det syntts Utskottet vara skäl att afvakta en sådan utredning, innan några läroverk uppflyttas i högre grad. Det har visserligen såväl af Utskottet som af en reservant blifvit framhållet, att denna utredning endast afser de *fullständiga* elementarläroverken; men om häraf skulle visa sig, att det finnes flera fullständiga elementarläroverk än som behofvet kräfver — hvilket jag för min del äfven är böjd att tro, då man sett, att det finnes sådana läroverk, der de högsta klassernas lärjungar kosta staten öfver 1,000 R:dr hvardera — torde den sannolika följden häraf blifva, att de högre elementarläroverken kunna göras färre till antalet, hvarigenom lärarkrafter skola blifva att tillgå, som alltså kunna fördelas på de orter, der en utvidgning från tre- till femklassigt läroverk är af behofvet pakallad. Innan en sådan undersökning föreligger,

Utvidgning af läroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde. och då det är att motse, att den icke så länge skall komma att låta vänta på sig, måhända är den att emotse redan till nästa riksdag, har det syntts Utskottet, som ett uppskof alltför väl kunde ega rum. Jag yrkar på grund häraf bifall till Utskottets betänkande.

(Forts.)

Herr Brusewitz: Jag får förena mig med den talare, som först yttrade sig i denna fråga. Det har blifvit af den senaste talaren antydt, att den anhållan om utredning, som af sista Riksdagen gjordes hos Kongl. Maj:t, afser endast de fullständiga elementarläroverken; den kan således icke hafva något att göra med dessa treklassiga läroverk. De skäl, som tala för en utvidgning af dessa nu ifrågavarande läroverk, äro så fullständigt utvecklade i Kongl. Maj:ts proposition, att jag icke har något vidare att tillägga, utan inskränker mig att yrka bifall till densamma.

Herr Frisk: Jag är öfvertygad, att om denna Kammars ledamöter, likasom jag, kände förhållandet i Söderhamn, skulle de inse, att billigheten fordrar, att denna stad får sin önskad uppfyllt, att läroverket derstädes uppflyttas från tre- till femklassigt. Jemför man detta läroverk med andra dylika, finner man, att, under det Söderhamn, som nu räknar öfver 5,800 invånare, likväl endast har ett treklassigt läroverk, 10 andra städer i riket med en mindre folkmängd än Söderhamn ega femklassiga läroverk. Dessa städer äro:

Karlshamn	med	-----	5,765	invånare
Lidköping	»	-----	4,067	»
Kristinehamn	»	-----	3,920	»
Borås	»	-----	3,607	»
Arboga	»	-----	3,465	»
Eksjö	»	-----	2,492	»
Mariestad	»	-----	2,408	»
Enköping	»	-----	2,018	»
Piteå	»	-----	1,895	»
Norrtegelö	»	-----	1,582	»

Såsom bevis på den stora industri och rörelse, hvilken för närvarande finnes i Söderhamn, som, snart sagdt, med jättesteg gått framåt, vill jag nämna att under år 1874 till utrikes ort utklararats 441 fartyg; och att till Kronan erlagts i tullmedel 56,260 kronor 34 öre, fyr- och båkmedel 70,406 kronor 67 öre, lotspengar 52,007 kronor 20 öre, nederlagsafgift, bötesmedel, strandvraksmedel, observationer och extra inkomster 560 kronor 74 öre, eller tillsammans 179,235 kronor 95 öre. Under året 1872 uppgingo dessa afgifter till 163,428 kronor 79 öre och år 1873 till 168,864 kronor 10 öre. Om till förenämnda summa 179,235 kronor 95 öre lägges bevillningen för år 1873, 20,000 kronor, blir det således ett belopp af 199,235 kronor 95 öre, som Söderhamns stad för innevarande år betalar till Kronan.

Vidare får jag anføra, att staden icke sparar omkostnader för allmänna undervisningens höjande. Utom sju nya folkskolehus, som inom få år blifvit bygda, har ett nytt elementarläroverkshus af sten om två våningar blifvit uppfördt, som invigdes år 1864 och kostade 62,500 kronor. Dessutom har staden till extra lärare utbetalt 8,500 kronor:

hvarjemte i år skänktes möbler till läroverket för 1,200 kronor. I Januari detta år har på ett par dagar insamlats till ett elementarläroverk för flickor 14,000 kronor.

Dessutom bör tagas i betraktande, att från Söderhamn det är nära 6 mil till Hudiksvall och nära 9 mil till Gefle, der högre elementarläroverk finnes, och att ännu icke någon jernvägsförbindelse finnes emellan dessa städer.

På grund af allt detta och hvad af den första talaren blifvit anfördt för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, får jag anhålla, att densamma måtte af Kammaren bifallas på sätt af honom blifvit föreslaget.

Herr Statsrådet Friherre Alströmer: Med den gynsamma stämning mot undervisningsväsendet i allmänhet, som vid denna riksdag inom Stats-Utskottet gjort sig gällande, kan jag icke förklara, hvarför icke Utskottet äfven i denna punkt föreslagit bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Den uppoffring, som erfordras för dessa treklassiga läroverks utvidgning till femklassiga, är jemförelsevis icke stor och i sjelfva verket mindre, än den synes; ty om vid dessa treklassiga läroverk också lärjungeantalet komme att ökas, blir följden emot nu, då de äro treklassiga, att i samma förhållande antalet af extra lärare vid de högre elementarläroverken i granskapet af Wadstena och Sköfde kommer att i väsentlig mån förminskas, hvarigenom således en motsvarande besparing på annat håll kommer att uppstå. Hvad särskildt läroverket i Söderhamn beträffar, torde behovet af detsammans utvidgning vara tillräckligt ådagalagdt genom detta läroverks läge. Beträffande läroverken i Wadstena och Sköfde, är det, såsom jag nyss nämnde, af en väsentlig vikt, att icke alla alumner strömma till de högre läroverken; ty derigenom blir antalet lärjungar der ofantligt mycket större, än som för läroverkets gagn är förmånligt, och som också fordrar särskilda lärarkrafter. Jag får anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre af Ugglas: Det enda skäl, som Stats-Utskottet här åberopat för afslag å den Kongl. propositionen, är att Riksdagen den 16 Maj 1874 aflät en underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke ett inskränktere antal elementarläroverk, afsedda för undervisning endast på den klassiska linien, kunde vara tillräckligt för landets behof. En reservant inom Utskottet har påpekat, att denna skrivelse icke afsåg andra än *fullständiga* läroverk, äfvensom att samma Riksdag, på grund af nämnda Utskotts då afgifna utlåtande, fann sig oförhindrad att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att Piteå skola skulle upphöjas till femklassigt läroverk. Det skäl, som nu blifvit åberopadt för afslag å Kongl. Maj:ts förevarande förslag, gälde således icke i fjor, då minnet af det beslut, som nu anföres såsom grund till ett afslag, bort hos Riksdagen vara ännu friskare. Jag vågar tro, att det icke heller nu håller streck, utan att man verkligen måste ingå i bedömande af den fråga, som föreligger rörande utvidgning af elementarläroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde från tre- till femklassiga. Härvid förekommer att en fullständig utredning angående behovet af dessa tre läroverks upphöjande till femklassiga blifvit af vederbörande framlagd och af

*Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.*
(Forts.)

Utvidgning af läroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde. Kongl. Maj:t pröfvad, hvarefter Kongl. Maj:t framställt proposition om anvisande af till ändamålet erforderliga medel. Jag känner icke förhållandena särskildt vid Sköfde och Söderhamns läroverk, men beträffande dem litar jag fullkomligt på utredningen i den Kongl. propositionen. Men beträffande läroverket i Wadstena, har jag varit i tillfälle att närmare lära känna förhållandet dermed, och kan till följd deraf vitsorda behöfvat af ett femklassigt läroverk derstädes. Man anmärker mot detta läroverk, att der för närvarande endast finnas 41 lärjungar. Man måste dock komma ihåg att, då, såsom förhållandet här är, ett fullständigt elementarläroverk finnes på 4 à 5 mils afstånd, det måste anses fördelaktigare att skicka sina barn dit, der de kunna få genomgå fem klasser, hvilkas lärokurs omfattar ett afslutadt helt, än att låta dem genomgå ett treklassigt läroverk, hvaraf de icke kunna hafva stor nytta. Skulle sålunda Wadstena läroverk upphöjas till femklassigt, så är mer än antagligt, att en stor massa lärjungar från nämnda stad och orten deromkring, som nu befolka elementarläroverket i Linköping — uppgående enligt hvad handlingarne utvisa till närmare 50 — skulle stanna kvar i Wadstena och derstädes genomgå de fem klasserna. Jag tror således, att jemte det detta skulle i hög grad gagna den ort, hvars behof i detta afseende man närmast afsedt att fylla, en ort som genom sin folkrikhet och sina ganska stora fabriksanläggningar verkligen i och för sig sjelf förtjenar att tillgodoses, skulle det äfven verka fördelaktigt på elementarläroverket i Linköping genom att minska den stora öfverbefolkning, som der nu förefinnes, och möjligen kunde staten beredas en ren besparing derigenom att, sedan detta läroverk mistat en del af sina alumner, ett mindre antal extra lärare der skulle behövas. Således finnes alla möjliga skäl för bifall till hvad Kongl. Maj:t här föreslagit. Jag har hört framställas det förslag, att ifrågavarande anslag borde uppföras på extra stat. Det anser jag för min del vara besynnerligt och skulle önska att anslaget blefve på ordinarie stat uppfördt, men då Kammaren helt nyligen i en liknande fråga förklarar sig icke vilja godkänna en sådan mening, vill jag icke framställa något yrkande härom, utan ber att få instämma uti Grefve Sparres förslag.

Herr Montgomery Cederhielm: På sätt Friherre af Ugglas redan anfört, tror jag äfven, att den motivering, Utskottet här begagnat, icke är befogad i den mening, att senaste Riksdags beslut skulle lägga något hinder i vägen för uppflyttandet af dessa läroverk till femklassiga. Men utom det får jag säga, att jag, öfverensstämmande med den åsigt, som Riksdagen under flera föregående år visat sig hysa, anser det vara skäl att i mån af behof, eller då det visar sig att antalet lärjungar vid ett läroverk i hög grad ökas, bevilja det för dess utvidgning behöfliga anslag och i allmänhet söka gå så rättvist tillväga mot berättigade anspråk härutinnan, att icke någon del af riket har skäl att beklaga sig öfver mannamån. Jag anser därför att Riksdagen vid detta tillfälle bör bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit, och ansluter mig till den af Grefve Sparre uttalade mening.

Grefve Mörner, Axel: De skäl, som tala för utvidgning af Sköfde och Söderhamns läroverk äro dels i Kongl. Maj:ts proposition och dels

af föregående talare här så utförligt tillkännagifna, att jag icke dervid behöfver vidare tillägga något. Jag anser för min del behöfvet af dessa läroverks utvidgning tydligt och oafvisligt. Så är deremot enligt min mening icke förhållandet med läroverket i Wadstena. Wadstena är beläget i en ort med goda kommunikationer både till sjös och till lands. Det är således lätt för ynglingar derifrån att besöka andra läroverk, hvilket åter icke är förhållandet med dem, som bo på orter med sämre kommunikationer, såsom Söderhamn. Det skäl, som hufvudsakligen blifvit anfördt för utvidgning af Wadstena läroverk har varit, att man derigenom skulle förekomma öfverbefolkning vid Linköpings elementarläroverk och således äfven, då lärjungarnes antal blefve mindre, minska kostnaden för extra lärares aflöning derstädes. Men om man tager i betraktande, att antalet lärjungar vid sistnämnde läroverk tyckes under de senare åren hafva varit i nedgående, torde något behof att för närvarande utvidga Wadstena läroverk icke omedelbart vara för handen. Enligt den kalkyl, som finnes intagen i det af komiterade för granskning af läroverksstadgan den 23 Juni 1872 afgifna betänkande, finner man att medeltalet af lärjungar vid Linköpings elementarläroverk under åren 1866—1870 skulle hafva utgjort 500, under det på ett annat ställe i samma komitébetänkande upplyses att för åren 1869—1871 medeltalet varit endast 446. Utaf den redogörelse för Linköpings elementarläroverk, som afgifvits af dess rektor för läsåret 1873—1874, finner man att medeltalet af lärjungar hösttermin 1873 och vårtermin 1874 varit 415 eller noga räknadt 415½. Således tyckes antalet lärjungar vid Linköpings elementarläroverk vara i nedgående, och under sådant förhållande torde icke behöfvas att utvidga läroverket i Wadstena utöfver hvad det nu är. Antalet 415 är väl temligen betydligt, men dock icke större än som förekommer vid andra läroverk, utan att klagan der försports öfver någon öfverbefolkning. Sålunda var medeltalet under åren 1866—1870 i Upsala 500, i Skara 482, i Örebro 567, i Wexjö 413, i Jönköping 455, i Lund 529, i Malmö 402, i Göteborg 526 och i Kalmar 447.

Skulle man således fästa afseende vid det hufvudskalet, som i Kongl. Maj:ts proposition blifvit anfördt för utvidgning af skolan i Wadstena, så skulle följden blifva, att en mängd dylika läroverk på andra orter äfven ansåges böra utvidgas, hvarom anspråk då komme att framställas, något som likväl icke kan vara behöfligt.

På grund af hvad jag anför, vågar jag anhålla om bifall till min reservation, som innehåller, att jag anser Kongl. Maj:ts förslag böra endast på det sätt bifallas, att för utvidgning af läroverken i Söderhamn och Sköfde ett extra anslag af 11,200 kronor för år 1876 anvisas.

Herr Hedlund: I den reservation, som åtföljer 23:dje punkten af detta Stats-Utskottets betänkande, möter man den upplysning, att af de bidrag, hvarmed staten understödjer elementarläroverken, mellan 100 och 200 kronor belöpa sig på hvarje lärjunge under det af statsbidraget till folk- och småskolor endast 1 krona 92 öre kommer på hvarje lärjunge. Den förstnämnda medelsiffran uttrycker ändock icke det förhållande, som är mest förtjent af uppmärksamhet, nemligen att vid vissa elementarläroverk statens bidrag går ända till 700 à 800 kronor för hvarje

*Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.*

(Forts.)

*Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.*

(Forts.)

lärjunge. Det är väl denna omständighet, som gjort, att man något allvarigare börjat taga frågan om de s. k. elementarläroverken i betraktande; och granskar man förhållandet med dem, så kommer man derhän, att ehuru dessa läroverk äro tillgängliga äfven för landsbygdens barn, utgöra de faktiskt dock hufvudsakligen skolor för den mera bergade stadsbefolkningens ungdom. Alltså inträffar det förhållande, att denna stadsbefolkning, som i allmänhet är förmögnare än landsbygdens invånare, har af staten sina barns undervisning alldeles kostnadsfri, om jag undantar att städerna äro skyldiga att uppföra skolhus. Så är till exempel förhållandet i en liten stad, som jag känner till, der det finnes ett litet läroverk med 22 eller 23 lärjungar, hvarti stadens förmögnare invånare hafva sina söner. Till denna skola betalar staten 7,000 à 8,000 kronor. I samma kommun finnes äfven en folkskola, med hundratal af lärjungar, till hvilken staten bidrager med endast 300 kronor. Liknande exempel kunna anföras från många orter. Då man i afseende på elementarläroverken säger, att man icke bör gifva en eller annan del af landet anledning till klagan öfver mannamån, så bör man väl äfven taga hänsyn till, att icke vidkommande folkskolan gifva anledning till en dylik klagan. Om emellertid undervisningen i elementarläroverken i allmänhet verkligen fullt gagnade städernas barn, så skulle jag låta mina betänkligheter till någon del fara, men efter mitt förmenande eger man rätt att derom hysa stora tvifvel. När en yngling genomgått ett ofullständigt läroverk, utgår han derifrån i lifvet blott med en fragmentarisk kunskap i olika ämnen, hvaraf många föga gagna honom för hans blifvande verksamhet, och detta trots den nyttiga anordning, som i senare tid tillkommit, uti avslutningar inom skolans tvänne stadier. Derföre har man ock på den ort jag tillhör blifvit betänkt på att grunda borgareskolor, på det att ynglingar må kunna der erhålla en förberedande praktisk undervisning. Erfarenheten har nemligen visat, att af elementarläroverkens lärjungar många inkomma för att gå i skolan blott ett par tre år, hvarefter de gå ut i det praktiska lifvet såsom handlande eller handverkare och dylikt, med en ytterst otillfredsställande bildning. Om nu icke staten så frikostigt hade utsträckt sin hand till alla dessa större och mindre städer och bygd dessa lärdomsanstalter, som räkna universitet men icke det borgerliga lifvet till sin spets, så skulle man varit betänkt på att ordna enskilda skolor, som kunnat mera tillgodose de praktiska behofven. Jag tror således, att staten icke bör fortgå på en bana, som man alltför länge beträdd, utan att man i tid bör låta invånarne i stadskommunerna förstå, att de icke äro frikallade från det åliggande, som man eljest ansett tillhöra föräldrar, eller att betala sina barns undervisning. Om några i detta fall skulle hafva någon lindring, så är det de obemedlade samhällsklasserna, ty det ligger naturligtvis i statens intresse att icke skaror af människor uppväxa i okunnighet; hvarföre jag också skall taga mig friheten, när vi komma till folkskolan, att yrka på ett kraftigare bidrag från statens sida; men jag vill icke att staten skall fortgå på en bana, der den, såsom här är fallet, redan lemnat så stora bidrag. Jag tror, att det är ett ojemnt förhållande emellan lärdomsskolan och folkskolan, som behöfver utjämnas.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Friherre af Ugglas: Grefve Mörner har åberopat såsom skäl emot bifall till Kongl. Maj:ts proposition, att Wadstena skulle vara så särdeles väl lottadt med afseende på kommunikationer. Det erkänner jag också, men tror icke heller att sådana saknas i Sköfde. Sköfde ligger $2\frac{1}{2}$ mil från det högre elementarläroverket i Skara och är med denna stad förenadt genom en jernväg. Wadstena är beläget 4 mil från Linköping, mellan hvilka städer äfven finnes jernväg. Jag tror derfore, att, med afseende på kommunikationerna inom de provinser, der dessa städer äro belägna, och särskildt inom de trakter deraf, som befolka skolorna i Sköfde och Wadstena, vi kunna ställa båda städer på samma punkt, och att således detta enda skäl, som skulle gifva Sköfde företräde, icke håller streck. Vidare har samme talare yttrat mot Wadstena läroverks utvidgning från tre- till femklassigt, att öfverbefolkningen i Linköpings elementarläroverk icke skulle vara så stor, att det visat sig att redan nu lärjungarnes numerär hade benägenhet att gå ned, så att den numera icke uppginge till mer än $415\frac{1}{2}$. De upplysningar, som Herr Grefven sålunda lemnat, synas mig dock icke utgöra något slående bevis för att lärjungeantalet vid Linköpings läroverk är i aftagande, men Herr Grefven är skyldig mig bevisning, huruvida icke äfven med nämnda antal lärjungar öfverbefolkning förefinnes vid detta läroverk och synnerligen i de lägre klasserna. Det kan ju hända att, sedan man numera kan gå ut ur skolans 5:te klass med någorlunda afslutad kurs, och det derfore är sannolikt att många ynglingar gå ut ur skolan efter denna kurs, lärjungeantalet nedgår, men öfverbefolkningen i de nedre klasserna dock förblifvit lika stor som förut eller blir ännu större. Jag tror således, att Herr Grefven icke lyckats bevisa, att Linköpings elementarläroverk icke är öfverbefolkadt, likasom Herr Grefven icke heller försökt bevisa att icke Wadstena i och för sig sjelf skulle vara förtjent af ett bättre läroverk än det nu har.

Hvad Herr Hedlund beträffar, så har han uppställt en jämförelse mellan kostnaden för ett barn i ett elementarläroverk, utgörande omkring 143 kronor, och ett barn i folkskolan, för hvilket kostnaden endast uppginge till 1 krona 92 öre, hvarjemte han af den omständigheten att elementarläroverk äro belägna i städerna och folkskolor deremot skulle finnas endast på landet, så vidt jag fattat hans påstående rätt, dragit den slutsatsen, att nyttan af elementarläroverken endast komme stadsbefolkningen till del, under det folkskolorna egentligen skulle gagna landtbefolkningen. Det skulle hafva varit intressant att nu kunnat erinra mig summan af städernas befolkning och antalet af lärjungar i elementarläroverken samt detsammes förhållande till stadsbefolkningen. I fall jag väntat denna anmärkning skulle jag hafva försedt mig med erforderliga upplysningar härom. Jag tror att deraf skulle hafva visat sig, att om det endast vore städerna, som befolkade elementarläroverken, man finge gå upp ända till 30 år af stadsbefolkningens ålder för att få den summa fyld, hvartill antalet lärjungar i dessa läroverk uppgår. Det förhåller sig icke heller så, utan aldra största delen af barn, som der njuta undervisning, komma från landet. Kan Herr Hedlund verkligen tro, att t. ex. Skara, en stad med några tusen innevånare kan ensam befolka det der befintliga läroverket, och att icke *detta* företrädesvis erhåller sina lärjungar från landsbygden? Jag

*Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.*

(Forts.)

Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.

(Forts.)

tror således att det är fullt orätt att påstå, att stadsbefolkningen i detta hänseende företrädesvis lefver på statens bekostnad, men landsbefolkningen deremot på sin egen, och hvad för öfrigt folkskolorna beträffar, påstår jag att städerna för dem gjort så stora uppoffringar, att de icke på något sätt stå efter landsbygden. Hela den af Herr Hedlund uppdragna jemförelsen håller följaktligen icke streck.

På grund af hvad jag förra gången, jag hade ordet, tog mig friheten yttra med afscende på angelägenheten att utvidga läroverket i Wadstena, och då jag beträffande de båda andra läroverken i Sköfde och Söderhamn fullt litat på den utredning, som Kongl. Maj:t lemnat, fortsätter jag yrkandet om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Brun: I öfverensstämmelse med åtskillige andre talare får jag anhålla om afslag å Stats-Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Carl Göran: I det ganska intressanta anförandet af representanten från Göteborg, omtalade han för oss, att man i nämnde stad tänkt på inrättandet af en borgareskola, på samma gång den ärade talaren uttryckte ett visst misshag öfver den undervisning, som i elementarskolorna meddelas. Det är väl möjligt att man i Göteborg tänkt på att inrätta en sådan skola, som den nämnda, men jag tror att man lika bra kan bedöma förhållandena, om man stadnar vid hvad inom detta samhälle verkligen blifvit gjordt. Der har nemligen genom enskildes försorg inrättats ett fullständigt enskildt elementarläroverk. Vore man så litet fallen som den ärade talaren för att godkänna den undervisning, hvilken i elementarläroverken meddelas, så vill det synas såsom en besynnerlig tankegång, att just bredvid ett allmänt elementarläroverk inrätta ett enskildt sådant, som, efter hvad jag tror, är lika mycket besökt som statens läroverk och åtnjuter ett ganska stort förtroende. Den samme talaren omnämnde äfven, att den undervisning, som i de mindre fullständiga elementarläroverken meddelas, icke vore nyttig utan nära nog skadlig för dem, som derifrån gå ut i det praktiska lifvet. Jag kan icke för mig få klart, huru han kunnat komma till en sådan åsigt, så vida han gjort sig reda för den förändring i undervisningen, som på senare tider blifvit vidtagen, hvarigenom de fem första klasserna omfatta en afslutad kurs, som just meddelar de kunskaper, som för en någorlunda bildad människa äro nödiga. Jag tror således, att det stränga omdöme, som uttalades öfver undervisningen i elementarläroverken måtte härleda sig från någon missuppfattning af förhållandena. Det förefaller mig äfven, att det var ett komplett misstag, då samme värde talare yttrade sig derom, att lärjungarne i elementarläroverken hufvudsakligen utgöras af städernas barn. Det tror jag icke håller streck för den, som litet närmare gör sig reda för förhållandena; och i det hänseendet instämmer jag med den talare från östgötabanken, som i enahanda rikning uttalade sig. Om man skall fästa afseende på olika ortförhållanden, så vill det synas mig att hvad angår en så aflägsen ort, som har så långt till andra undervisningsanstalter, som just förhållandet är med Söderhamn, det

icke är skäl att motsätta sig en utvidgning af läroverket derstädes. I afseende åter på de båda andra läroverken, har jag för min del icke någon särskild öfvertygelse, annat än den, som den Kongl. propositionen gifvit mig, men jag vet att förr fanns icke blott en skola i Wadstena, utan äfven en i Skeninge. Den sistnämnda skolan blef sedermera indragen derföre, att der icke fanns några lärjungar, men läraren hade en privat skola, der han meddelade undervisning, som gick vida längre än i den offentliga skolan; och i denna privata skola saknades icke lärjungar.

*Utvidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.*

(Forts.)

Då yrkande redan blifvit gjordt om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, har jag icke annat att göra än att deri instämma.

Herr Mannerskantz: Jag brukar i allmänhet icke yttra mig, då frågor, som röra undervisningen föredragas; icke derföre att jag icke intresserar mig för dem, utan derföre att jag anser, att en representant har så många olikartade ärenden att behandla, att han måste inskränka sin hufvudsakliga verksamhet till vissa af dem; men skälet hvarför jag denna gång begärt ordet, är det, att den ärade representanten från Göteborg fört frågan in på ett område, som är för densamma främmande. Han har talat om förhållandet mellan stad och land beträffande skolundervisningen och sökt utså ett frö till osämja mellan stad och land i detta hänseende; han har velat låta påskina, att såsom undervisningen i vårt land för närvarande är ordnad, skulle staten betala endast för stadsbefolkningens barn, under det att befolkningen på landet sjelf finge underhålla sina barn i folkskolorna. Jag kan icke finna, att detta har någon grund i det verkliga förhållandet, eller att man får någon lämplig jemförelsepunkt genom att uträkna kostnaden för hvarje lärjunge i en folkskola och hvarje sådan i ett elementarläroverk. Det är nemligen tydligt, att, då folkskolor måste finnas i alla kommuner, och man kan antaga, att antalet af de barn, som gå i folkskolan, står öfverallt i ungefär lika förhållande till folkmängden inom kommunen, så kan det sägas, att det är hela landet, som betalar för de barn, som undervisas i folkskolorna. Staten bekostar sålunda denna undervisning lika väl som undervisningen i elementarläroverken, ehuru på annat sätt. Dessutom har samma talare sagt, att det hufvudsakligen skulle vara städernas befolkning, som sätta sina barn i elementarläroverken. Jag känner åtminstone ett sådant läroverk, der inom alla klasser ett ganska stort antal lärjungar finnes, hvilka äro från landet och från de lägsta klasser i samhället; till och med den, som innehar första rummet i denna skola är en fattig arbetares son. Kan man då säga, att elementarläroverken äro till fördel för den ena eller andra samhällsklassen? Jag tror det icke och har ansett mig skyldig göra invändning mot en sådan sats, när den blifvit uttalad, ty genom ett sådant uttalande vilseledes den allmänna meningen i afseende å läroverken. Jag anser undervisningen i vårt land vara ganska väl och rättvist ordnad, då den lemnas nästan kostnadsfritt åt alla landets barn.

Herr Hederstjerna: En ärad ledamot af Konungens råd har uttryckt sin förundran öfver att Stats-Utskottet, för att åstadkomma

Utvädgning af läroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde. en så ringa besparing som det ifrågavarande anslaget, har afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition angående upphöjande till femklassiga af elementarläroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde. Jag tror, att Stats-Utskottet vid behandlingen af denna hufvudtitel i allmänhet visat sig så liberalt, att man icke torde kunna påstå, att detta varit orsaken till dess afstyrkande af denna punkt. Men frågan har mycket större dimensioner, än som synes af den nu förevarande propositionen. Förutom de här omnämnda treklassiga elementarläroverken finnas nemligen icke mindre än tretton andra, af hvilka åtskilliga med samma skäl kunna komma och begära att blifva upphöjda till femklassiga; och ett sådant anspråk, hvilket Kammaren får pröfva vid föredragningen af nästa punkt, har äfven redan gjort sig gällande genom en enskild motion. Jag tror derföre, att man icke får se frågan alltför inskränkt.

(Forts.)

Hvad här blifvit yttradt derom, att kostnaden för dessa läroverks höjande till femklassiga skulle komma att förminska derigenom, att en del af de barn, hvilka nu åtnjuta undervisning i de högre elementarläroverken sannolikt skulle komma att taga inträde i dessa, hvarigenom anställandet af en del extra lärare i de förra skulle blifva obehöfligt, tror jag vara ogrundade förutsättningar. I allmänhet tror jag de föräldrar, som i alla fall måste skicka sina barn från hemmet, hellre sända dem till ett sådant läroverk, der de få fullborda hela sin kurs, än i ett sådant, hvarifrån de efter någon tid måste flyttas till ett annat läroverk, och detta så mycket hellre, som gossarne kunna i det högre läroverket få handledning af äldre kamrater. Särskildt hvad beträffar Wadstena och Sköfde, från hvilka städer till de med fullständiga läroverk försedda städerna Linköping och Skara finnas så lätta kommunikationer, tror jag detta skall blifva förhållandet. Ett bevis för detta mitt påstående, tror jag ligga deruti att, t. ex. Wadstena läroverk icke besökes af alla de ynglingar från orten, som behöfva en undervisning liknande den som meddelas i detta läroverks tre klasser, utan en stor del besöker Linköpings läroverk redan från början. Riksdagen har redan förra året uttalat sin åsigt, att undervisningen borde ordnas så, att endast ett fåtal på klassiska linien fullständiga läroverk inrättades i landet, och anhållit att Kongl. Maj:t täcktes taga denna fråga i öfvervägande. Nu säger en reservant, att denna underdåniga skrifvelse endast afser de *fullständiga* läroverken. Men jag anser, att, om Riksdagen har den åsigten, att endast ett fåtal klassiska läroverk är behöfligt, så frångår Riksdagen denna princip om den upphöjer dessa läroverk till femklassiga, ty på samma gång bildas latinklasser i dessa skolor, och då är ju principen redan frånträdd. Jag föreställer mig derföre, att Riksdagen kan med fullt skäl afslå Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga och invänta den Kongl. propositionen om ett allmänt ordnande af läroverken, som snart torde vara att emotse, och yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Det var kanske något betänkligt att börja en principiell strid på grund af frågan om dessa tre små läroverk, men det var nödvändigt för att motivera min åsigt, då jag icke utgick

från några lokala förhållanden. Denna åsigt har emellertid mötts af åtskilliga gensagor, med anledning hvaraf jag ber få yttra några ord, emedan saken är af icke ringa vikt. Så har t. ex. yttrats, om jag rätt uppfattat den ärade talaren, att det antagandet, att de högre elementarläroverken hufvudsakligen vore besökta af de förmögnare klassernas inom städerna barn, skulle vara oriktigt, och såsom bevis här för har anförts, att antalet af lärjungar i dessa läroverk vore så stort, att städernas barn icke skulle räcka till för detta antal. I afseende härå ber jag få nämna att, enligt de sista uppgifterna, antalet barn vid dessa läroverk uppgick till omkring 13,000. När nu skol-åldersprocenten under vanliga förhållanden är 14 eller 15, ja, ända till 16 procent af befolkningen, så finner man, att endast i Stockholm finnas 21 à 22,000 barn inom denna ålder, och att således denna stad ensam har mer än tillräckligt antal barn för att fylla skolorna — naturligtvis måste det förhållande erkännas, hvarpå man nu fast min uppmärksamhet, att hälften af detta antal bör afräknas för qvinnokönet. — Jag har aldrig yttrat annat, än att dessa skolor mottaga barn äfven från andra orter än städerna och från andra klasser än de förmögna, men det finnes dock en karakteristisk skilnad mellan folkskolor och elementarläroverk, om det också kanske icke är så lätt att bestämma, hvori denna skilnad ligger. Det är besynnerligt hvarför, då i hvarje stad finnes en folkskola underhållen af kommunen, denna skola icke är tillfyllestgörande för alla barn i den åldern. Hvarföre är man så angelägen att jemte denna folkskola hafva de lägre klasserna i ett högre läroverk? Jo, det är en rangfråga. Samhället är deladt i en bättre och en sämre klass, och det är för den fattiga klassens barn, som folkskolorna äro afsedda, men elementarläroverken för den förmögnare klassens. Hvad är nu skilnaden mellan dessa skolor i afseende på underhållet? Icke, såsom en föregående talare yttrat, underhållas de båda af staten, utan elementarläroverken underhållas af staten, men folkskolorna till väsendtligaste delen af kommunen, och ännu tror jag man lyckligtvis icke fått staten och kommunen att betyda lika i vårt samhälle. Jag har således icke kunnat undgå att påpeka det märkliga förhållande, att under det staten för hvarje barn, som går i elementarläroverken, betalar 143 kronor, betalar den icke mer än 1 krona 92 öre för hvarje barn i folkskolan. Det är ingalunda för att framkalla någon strid mellan stad och land, som jag omnämmt detta, utan för att påpeka ett verkligt faktum, oberoende af om deraf skulle följa strid eller frid, ty lika litet som man undviker strid genom att dölja sanningen, lika litet framkallar man en sådan genom att yppa verkliga förhållandet. Här har äfven nämnts, att jag skulle vara missnöjd med våra nuvarande läroverk. Ja, det vill jag icke dölja, det har jag verkligen varit; men de hafva undergått en betydlig förändring till det bättre genom sista skolstadgan, i det man erhållit bestämda afslutningsstadier inom skolans skilda klasser. Men hvad jag har anmärkt och skall anmärka, är detta uniformerande af läroverken öfver hela landet från Ystad till Haparanda, hvilka nu äro äfven i de minsta enskildheter lika hvarandra, oberoende af de kraf, olika lokala förhållanden kunna ställa på dem och oberoende af människors olika håg, att egna sig åt vetenskaplig verksamhet eller åt det borgerliga

*Utwidgning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.
(Forts.)*

Utvädning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.
(Forts.)

lifvets yrken. Detta är våra skolors stora fel och det är skälet, hvarföre man t. ex. i Göteborg velat inrätta en privat skola för gossar från deras 13:de till deras 15:de år, under hvilken tid dessa ynglingar skulle få den speciela praktiska bildning, de behöfva för sina särskilda yrken, och hvilken de icke få i elementarläroverken.

Då frågas, hvarföre äro dessa läroverk så besökta? Jo, derföre att man icke har några andra skolor och sålunda intet val gifves för dem, som vilja erhålla en högre bildning än den som i folkskolan meddelas. Denna fråga sammanhänger dessutom med åtskilliga andra förhållanden i vårt samhälle, bland annat med denna maturitets-examen, som förföljer oss i alla våra förhållanden — man måste vara student för att kunna blifva officer, veterinärläkare, skogstjensteman, ja snart sagdt hvad som helst, och detta under det man drifvit upp fordringarne i denna examen så, att man nu är lika lärd såsom student, som man på min tid var såsom magister; och det, mine Herrar, var minsann icke litet. Jag slutar med att uttala den uppfattningen af våra nuvarande förhållanden, att när en öfverblick en gång framdeles kommer att i kulturhistorien kastas öfver vår tid, torde denna period komma att kallas för *skolbänkspärioden*, i motsats mot det vida kraftigare och friskare lif våra förfäder förde, hvilket ingalunda nedsatte deras intelligens, då de icke hunno, såsom nu ej sällan inträffar, "läsa sig dumma". När nu anslag förekomma som afse ett fortsättande på den bana, som vår tid sålunda beträdd, anser jag mig skyldig att bestrida desamma.

Herr Petre: Den ledamot af Stats-Utskottet, som senast hade ordet, anförde såsom skäl för Utskottets afslag å förevarande framställning, att denna fråga vore af en vidsträcktare betydelse, än man i allmänhet förestälde sig, enär vi hafva 13 andra treklassiga läroverk, hvilka möjligen kunde komma med enahanda anhållan, som den hvilken blifvit framställd beträffande de nu ifrågavarande. Jag får för min del säga, att om dessa kunna visa lika goda skäl för en sådan begäran, som de hvilka nu äro i statsrådsprotokollet anförda, så lär väl Riksdagen icke finna det med rättvisa och billighet öfverensstämmande att undandraga sig ett tillmötesgående äfven af deras önskan om anslag till lärarekrafter för ytterligare tvänne klasser. Samme talare anförde äfven ett skäl, som af åtskillige andra här åberopats och i Stats-Utskottets betänkande finnes upptaget, nemligen att på grund af Riksdagens skrifvelse sistlidna år frågan om elementarläroverkens anordning är beroende på Regeringens pröfning. Att denna skrifvelse endast rörde de *fullständiga* läroverken, derom ber jag få påminna samt ber i öfrigt endast få hänvisa till hvad den ärade reservanten inom Utskottet härom anført. Skulle emellertid den ärade talaren ändock hysa några betänkligheter, så ber jag få fästa uppmärksamheten på, att Grefve Sparre i så måtto förändrat Kongl. Maj:ts framställning, att anslaget måtte *på extra stat* uppföras, hvarigenom så väl nästa års Stats-Utskott som Riksdag kommer i tillfälle att ånyo pröfva behöfvat af detta anslag, i händelse, mot förmodan, en annan organisation då skulle göra detsamma mera umbärligt.

Om jag rätt fattat den talare som närmast före mig hade ordet, kunde han ej skänka sitt bifall åt ifrågavarande anslag på den grund, att han åt våra elementarläroverk önskade en förändring af minst lika stor omfattning som den han kort förut förordat rörande undervisningens anordnande vid våra universitet. Jag kan ej följa honom i hans flygt på dessa områden, men det påståendet synes mig föga förmätet: att det ej torde vara en nära framtid förbehållet att se hans idéer härutinnan realiserade. Vid sådant förhållande kan jag ej annat än önska bifall till ifrågavarande anslag, hvars behof förefaller mig vara till fullo ådagalagdt.

*Utvädning
af läroverken
i Söderhamn,
Wadstena
och Sköfde.
(Forts.)*

Om jag äfven helst skulle se detsamma uppfördt på ordinarie stat, får jag likväl nu inskränka mig att instämma i Grefve Sparres förslag, öfvertygad om att nästa Riksdag icke vägrar sitt bifall dertill i händelse det nu godkännes.

Herr Dahm: Då man hört den näst föregående talaren ånyo upprepa sitt påstående, att det hufvudsakligen vore de förmögnare barnen från städerna, som befolkade läroverken, måste man deraf finna, huru svårt det är att yttra sig i denna fråga, då man icke har någon närmare kännedom om statistiken angående skolorna. Detta påstående må nemligen vara sant i hvad det rör de läroverk, denna talare känner till, men det eger icke sin riktighet beträffande skolorna i allmänhet i vårt land. Jag kan visserligen icke uppgifva förhållandet mellan antalet stadsbarn och barn från landet i den skola, jag företrädesvis känner till, men att af de barn, hvilka jag under min fyratioåriga tjänstgöring undervisat, ett öfvervägande antal varit från landet, kan jag försäkra, och stundom inträffar, att alla barnen i en klass med 20 till 30 lärjungar äro från landet. Ej heller är det hufvudsakligen de förmögnare klasserna, som skicka sina barn i skolorna, ty der finnas många barn så fattiga, att de om morgonen icke veta, hvad de skola lefva af till aftonen, och detta gäller både om stadens och landets barn. Men det är icke detta, vi nu hafva att tala om, utan fråga är, om vi skola upphöja dessa tre läroverk till femklassiga eller ej, och jag kan då icke annat än på det varmaste förorda denna framställning. Vi känna nemligen alla, att man anser dessa treklassiga läroverk i allmänhet icke lyckas att göra det arbete, som man trodde sig hafva skäl att vänta af dem, och derföre skickar äfven allmänheten hellre sina barn till de högre läroverken, der de kunna få en fullständigare bildning. Jag tror derföre, att, då de treklassiga läroverken föra ett svagt lif, det icke är skäl att bibehålla dem dervid, utan upphöja dem till femklassiga, på det de må kunna lemna en undervisning, hvarmed man kan vara någorlunda belåten. Man har sagt, att man icke gagnar de fullständiga elementarläroverken derigenom att man upphöjer de i deras närhet belägna treklassiga till femklassiga. Jo, det gör man visserligen. Förhållandet är nemligen, att största antalet barn finnes i de lägsta klasserna; har man nu ett femklassigt läroverk i sin närhet, tror jag man kan taga för afgjordt, att alla föräldrar, som för sina barn icke önska en högre undervisning än den som meddelas i de fem lägsta klasserna, sända sina barn till det femklassiga och icke till det af-

Utvädning af läroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde. lägsnare fullständiga läroverket. Men då måste ju barnens antal minskas i det senare, och deraf följer att äfven lärarekrafterna kunna minskas, hvaraf naturligen någon vinst måste uppstå för det allmänna, ehuru jag naturligtvis icke kan säga huru stor denna vinst kommer att blifva.

(Forts.)

I öfverensstämmelse med hvad jag nu yttrat vill jag på det varmaste understödja Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Friherre Alströmer: Då mitt yrkande om oförändradt bifall till Kongl. Maj:ts proposition icke vunnit väsendtligt understöd inom Kammaren, afstår jag derifrån och förenar mig i det af Grefve Sparre framställda förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Hr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att den förevarande punkten skulle bifallas; 2:o af Grefve Sparre, *Gustaf*, att Kammaren måtte afslå punkten och för sin del besluta, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts nådiga framställning om treklassiga elementarläroverkens i Söderhamn, Wadstena och Sköfde förändring till femklassiga, skulle för år 1876 på extra stat dertill anvisa 16,800 kronor; 3:o af Grefve *Mörner*, *Axel*, att Kammaren, med afslag å punkten, skulle på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att för utvidgning af läroverken i Söderhamn och Sköfde ett extra anslag af 11,200 kronor för år 1876 anvisades till Kongl. Maj:ts disposition; samt slutligen 4:o att punkten måtte afslås och Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning bifallas.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, sedermera proposition på Grefve Sparres yrkande, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej, vidare proposition på Grefve *Mörners* förslag, hvilken proposition besvarades med många nej jemte några ja, och slutligen proposition på afslag å punkten och bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning, hvartill likaledes svarades många nej jemte några ja; hvaruppå, och efter det proposition på antagande af Grefve Sparres förslag änyo blifvit gjord samt med talrika ja, blandade med nej, besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, det Kammaren egde bestämma, hvilketdera af de öfriga tre yrkandena skulle utgöra kontrapositionen vid den begärda voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att bifall till den förevarande punkten skulle intagas i kontrapositionen och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition.

"Den som vill, att Kammaren, med afslag å Stats-Utskottets hemställan i 12:te punkten af utlåtandet N:o 10, må för sin del besluta, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning om treklassiga elementarläroverkens i Söderhamn, Wadstena och Sköfde förändring till femklassiga, skall för år 1876 dertill anvisa å extra stat 16,800 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren Utskottets hemställan."

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja 67.

Nej 45.

13:de punkten.

Herr Brusewitz: Då Kammaren nyss, med afslag å Utskottets förslag, utvidgat de treklassiga elementarläroverken i Söderhamn, Wadstena och Sköfde till femklassiga, anhåller jag vördsamt, att Kammaren också måtte bifalla Herr Westerdals motion. Alla skäl tala för en sådan åtgärd. I Ämåls läroverk är lärjungeantalet för närvarande 74 och har under de sista fem åren varit i medeltal 63. Behofvet af ett fullständigare elementarläroverk derstädes har vid förra årets riksdag blifvit pröfvadt och af stiftsstyrelsen på det am-plaste vitsordadt. Ämål ligger 8 mil aflägsset från närmaste stad med fullständigt elementarläroverk, då deremot Wadstena är beläget på endast $4\frac{1}{4}$ mils afstånd och Sköfde på $2\frac{1}{2}$ mils afstånd från sådan stad. Intresset för ett fullständigare läroverk i Ämål har der visat sig genom att redan föregående år lemnats anslag till en fjerde lärare. Jag kan ej annat än med fullt skäl tillstyrka bifall till Herr Westerdals motion på följande sätt: att Kammaren, med afslag å den föredragna punkten, måtte för sin del besluta, att Riksdagen för Ämåls treklassiga läroverks utvidgande till femklassigt på extra stat anslår det dertill erforderliga belopp, 5,600 kronor, under vilkor, att staden bekostar för det utvidgade läroverket erforderlig lokal. Jag anhåller hos Herr Grefven och Talmannen om proposition på detta mitt förslag.

*Utvidgning
af läroverket
i Ämål.*

Herr Rydqvist: På de skäl, som den föregående talaren anført, anhåller äfven jag om bifall till förevarande motion, och instämmer för ofrigt helt och hållet i det förslag till proposition, som af honom framstälts.

Grefve Beck-Friis: Såsom skäl för bifall till förevarande motion har anförts, att denna Kammare för sin del nyss beslutat att Söderhamn, Wadstena och Sköfde skola erhålla femklassiga läroverk, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att förutom dessa städer finnas ännu 8 andra städer med större befolkning än Ämål, hvilka äro i saknad af femklassiga elementarläroverk. Skulle Kam-maren nu bifalla hvad motionären föreslagit och två föregående talare tillstyrkt, synes mig konsekvensen fordra, att Kammaren snart beviljar sju andra städer samma förmån. Jag yrkar bifall till Utskot-tets hemställan.

Herr Berg: Icke därför, att jag tillhör det län, hvori det lilla Ämål är beläget, utan därför, att denna stad torde vara mindre känd

Utvädning
af läroverket
i Ämäl.
(Forts.)

af denna Kammarens ledamöter anser jag för min pligt att yttra mig i denna fråga. En föregående talare har redan uppgifvit så talande fakta för bifall till förevarande motion, att jag i det hänseendet ej skulle behöfva tillägga något mer, men, med anledning af den siste ärade talarens, ledamotens af Stats-Utskottets yttrande derom, att Ämäl är en så liten stad, att den ännu ej förtjenar ett femklassigt läroverk, enär flera andra lika stora och större städer endast hafva treklassiga läroverk, och då en representant från Göteborgs och Bohus län, hvilken yttrat sig i en likartad fråga, just betonat att det är städerna, som hafva nytta af elementarläroverken, ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet på en omständighet, och det är att det icke är en stads storlek, som föranleder behöfvet af ett utvidgadt läroverk, utan den kringliggande ortens behof, och det tyckes i förevarande fall vara ganska åskädliggjordt genom den förste talarens uppgift, att lärjungeantalet i Ämäl är redan nu större än i de flesta städer, som ega treklassiga läroverk, och särskildt större än vid de läroverk, hvilka Kammaren nyss beslutat skola blifva femklassiga. Jag tycker således, att ett ökad skäl att bifalla Ämåls önskan ligger uti den ärade statsutskottsledamotens yttrande.

Herr Hedlund har under den föregående diskussionen i dag nästan utkastat en stridshandske emellan städerna och landsbygden, men blifvit bemött af en ärad representant för Kalmar län, och jag delar till fullo den åsigt, som af denna representant uttalats. Det är beklagligt, att ett sådant trätofrö utkastas, och det så mycket mer som det har föga skäl för sig. Då jag nu har ordet, tillåter jag mig att beröra äfven denna fråga för att gendrifva en del af hvad Herr Hedlund yttrat. Jag tror att det är oriktigt att begagna den norm, som så väl han som Stats-Utskottet använt, nemligen att ställa i jembredd med hvarandra medelbeloppen af kostnaden för hvarje lärjunge i folkskolan och hvarje lärjunge i elementarläroverket. Det torde väl ej vara denne ledamots mening eller önskan, att hvarenda medlem af svenska folket skall med tvång bibringas så stor kunskap, som behöfves för att blifva professor. Vid en beräkning bör man afse ej blott det belopp, som utgår direkte från staten, utan äfven det, som utgår från de kommuner, hvilka deltaga i beskattningen. Jag tror att vid ingen folkskola, eller åtminstone vid högst få, eleverna lemna bidrag till undervisningskostnaden. Den af Utskottet anställda jembförelse är således ej riktig. Det kan synas orätt att vid denna fråga göra den digression, jag nu gjort, men då Utskottet vid en föregående likartad fråga anställt en beräkning, som jag finner oriktig, har jag ansett mig berättigad att äfven ingå i svaromål. På grund af hvad förut blifvit yttrat, och då jag anser, att Riksdagen ej bör afsäga sig rätten att lemna statsanslag äfven på grund af enskild motion eller att Riksdagen bör afslå Herr Westerdals motion, emedan Kongl. Maj:ts framställning i likartadt syfte blifvit af Utskottet afstyrkt, får jag anhålla, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifaller motionen.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Herr *Brusewitz*, att Kam-

maren, med afslag derå, skulle för sin del besluta, att Riksdagen för Åmåls treklassiga läroverks utvidgande till femklassigt skulle på extra stat anslå det dertill erforderliga belopp, 5,600 kronor, under vilkor att staden bekostade för det utvidgade läroverket erforderlig lokal; framstälde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades talrika ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

*Utvidgning
af läroverket
i Åmål.
(Forts.)*

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

"Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 13:de punkten af utlåtandet N:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren denna hemställan och beslutar för sin del, att Riksdagen för Åmåls treklassiga läroverks utvidgande till femklassigt skall på extra stat anslå det dertill erforderliga belopp, 5,600 kronor, under vilkor att staden bekostar för det utvidgade läroverket erforderlig lokal."

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja 62.

Nej 36.

14:de och 15:de punkterna.

Bifollos.

16:de punkten.

*Statsbidrag
till enskilda
elementar-
läroverk.*

Herr Grafström: Jag får börja mitt anförande med förklarande att jag ej tänker framställa något yrkande, emedan jag väl kan förstå att, då vid föregående riksdag Stats-Utskottet afstyrkt och båda Kamrarna afslagit en motion i enahanda syfte som den nu forevarande samt Stats-Utskottet afven nu afstyrkt motionen, den ej kan påräkna att vinna Kammarens bifall, men jag tror, att det är skäl att en röst höjes för att i någon ringa mån söka fästa Riksdagens uppmärksamhet på nödvändigheten att gå in på den väg, som här föreslagits. Jag tror nemligen, att det kommer att visa sig vara mycket svårt att fortfära med att gifva anslag åt skolor i den ena orten efter den andra, huru nödvändiga skolorna än må vara, ty det blir ofantligt svårt att skipa full rättvisa. Den diskussion och de voteringar, som nyss här försiggått, visa att svårigheter i detta hänseende lätteligen kunna uppstå. Afven tror jag, att en stor ekonomisk besparing för statsverket skulle uppkomma, i fall Riksdagen går in på det väckta förslaget att i någon mån understödja privata elementarläroverk. Det blir nästan omöjligt att på annat sätt tillfredsställa det ständigt växande behovet af skolor. I Stockholm, hvars förhållan-

Statsbidrag
till enskilda
elementar-
läroverk.
(Forts.)

den jag särskildt känner, äro elementarläroverken öfverfulla och delade allt igenom på stundom flera parallella linier, till följd hvaraf en del af undervisningen måste bestridas af extra lärare. Att upprätta femklassiga läroverk och gymnasier till tillräckligt antal torde här i hufvudstaden vara nästan en omöjlighet och i landsorten föranleda stora svårigheter. Om deremot Riksdagen gäfvade något understöd åt privata läroverk, så att öfverbefolkningen vid statens läroverk fördelades, skulle staten genom ett mindre understöd från sig afvända nödvändigheten att bevilja det större, som erfordrades för upprättande af egna skolor.

Jag har också ett annat skäl, hvarför jag önskar, att Riksdagen ville lyssna till det väckta förslaget, och det är att om staten skall blifva den ende skolmästaren i landet, kommer staten att på undervisningen utöfva ett tryck och ett inflytande, som endast kan vara i hög grad skadligt såväl för kommunerna som för de enskilda. Det synes som om medborgarnes själfstyrelse — och själfbestämningssrätt bör framför allt tagas i anspråk, då fråga är om deras barns uppfostran. Här har talats mycket om olika metoder för skolundervisningen. Det synes mig klart, att, om staten har det öfvervägande antalet skolor i landet, så kommer den metod, som af staten gillas, att anses för den enda riktiga och alla andra metoder att tryckas ned. Nu tror jag ej, att en skolmetods företråde bör afgöras genom votering inom Riksdagen, utan att den bästa gör sig helt säkert genom sitt naturliga företråde gällande, när skolor bildas efter olika metoder och få fritt täfla med hvarandra. Enligt min uppfattning tillgodoser staten bäst de enskildes önsknings i detta hänseende, om staten gifver understöd åt enskilda skolor, som ega vissa af staten bestämde kvalifikationer, utan att staten i detalj bestämt företrädet emellan den ena eller andra metoden.

Såsom jag förut sagt, har jag endast velat uttala dessa tankar, utan att framställa något yrkande.

Herr Widén: I likhet med föregående talare vågar ej heller jag att framställa något bestämdt yrkande på bifall till föreliggande motion. Det sätt, hvarpå enligt densamma statsbidrag skulle lemnas enskilda läroverk, är måhända för kompliceradt för att leda till målet, och torde alltså fordra någon förenkling till närmare öfverensstämmelse med det, hvarpå statsunderstöd meddelas åt flickläroverken. Jag kan dock ej underlåta att uttala mitt gillande af det syfte, i hvilket motionen går, och anser, lika med den förre ärade talaren, att Riksdagen bör hafva i minnet den tanke, motionen innebär. Jag vill nemligen hoppas, att en motion i samma riktning och ändamålsenligare form skall återkomma och att denna då skall kunna vinna bättre framgång än nu varit möjligt för den här föreliggande. Vid de voteringar, som i dag egt rum härstädes, har nogsamman visat sig, att stora svårigheter torde möta, när den förväntade frågan förekommer om minskning i elementarläroverkens antal. Och jag för min del åtminstone hyser ej stor förhoppning på framgång af den tanke, som Riksdagen uti skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalat i detta hänseende. Och redan derföre — allt annat oafsedt — tror jag, att, om

Riksdagen vill vidtaga någon besparing i utgifterna för elementarläroverken, så bör Riksdagen, efter min tanke, slå in på den uti motionen angifna vägen att understödja uppkomsten och tillvaron af de privata läroverken.

Statsbidrag till enskilda elementarläroverk.

(Forts.)

Grefve Beck-Friis: Då de föregående talarne icke framställt några yrkanden, kan jag vara helt kort, men jag kan ej underlåta att erinra derom, att vid förra riksdagen väcktes en till ordalagen liknande motion med den nu förevarande, och att vid den utredning, som då skedde i Stats-Utskottet, det befans att de afgifter, som de privata läroverken uppburo af sina elever, uppgingo till, såsom jag vill minnas, två tredjedelar mer än den afgift, som af motionären blifvit föreslagen. Motionären hade föreslagit, att anslaget för hvarje frielev skulle med högst en tredjedel understiga medelkostnaden för en lärjunges undervisning i statens läroverk. Denna medelkostnad beräknades förra året till omkring 130 kronor, och anslaget skulle således utgå med några och åttio kronor för hvarje frielev, men den afgift, som erlades af betalande elever vid de enskilda läroverken, uppgick till mellan 150 och 200 kronor, och det torde då vara klart, att de enskilda läroverken icke skulle vilja taga några elever på sådana vilkor, ty det blefve ju rent af ruinerande för dem. Afgifterna skulle inom kort visa sig vara otillräckliga, och man hade då lyckats få in staten på en väg, som den ej skulle kunna fortsätta utan stora oppoffringar. Man fann derjemte att det endast var vid slutexamina, som man skulle kunna utöfva någon kontroll på den undervisning som meddelats vid de enskilda läroverken. Deremot ansåg man sig böra skänka den uppmuntran åt de enskilda läroverken, hvilkas gagn jag ingalunda vill bestrida, som låg deruti att man tillerkände deras lärare rättighet att vid befordran till tjänst uti statens läroverk beräkna sig till godo den tid de tjänstgjort vid det enskilda läroverket. Det var under sådana förhållanden och då man icke ansåg någon grund förefinnas för den förhoppning, att man på det föreslagna sättet skulle kunna åstadkomma någon minskning i statsverkets utgifter, som man afslog den väckta motionen. Då något yrkande här icke blifvit väckt, har jag endast velat lemna dessa upplysningar och får nu inskränka mig till att yrka bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Bergstedt: I likhet med de båda första talarne ämnar jag ej yrka annat än bifall till hvad Utskottet här föreslagit, utan har jag begärt ordet endast för att gifva mitt erkännande åt den grundsats de uttalat, att det nemligen icke blir någon reda med eller någon rätt fart i den högre undervisningen förr än den enskilda företagsamheten kommer att utsträcka sina bemödanden längre än den hittills gjort. Lika med den förste talaren tror jag, att undervisningens frihet i Sverge för närvarande hvilat på de enskilda läroverken, det är der metoderna utarbetas, och under det provisoriska tillstånd, hvori undervisningsfrågan för närvarande befinner sig, tror jag att man måste anse det vara en nödvändighet att enskilda läroverk finnas, hvilka kunna ordna sin undervisning på ett fritt sätt samt ej blott försöka nya metoder, utan äfven tillämpa de gamla, öfver hvilka staten redan strukit ett kanske nog

*Statsbidrag
till enskilda
elementar-
läroverk.*

(Forts.)

groft streck. Jag tror, lika med den ärade talaren, att det blott är en tidsfråga och att den stund snart kommer, då staten finner att de anspråk på kostnadsfri elementarundervisning, representationen och regeringens framlockat, icke längre kunna fyllas, och det kommer då an på staten att ingå kompromiss med den enskilda entreprisen och underhjälpa den enskilda företagsamhet som kan leda till målet. Denna tid är emellertid ännu icke kommen, och den ledamot af Stats-Utskottet, som nyss hade ordet, anförde goda skäl, hvarför ej Riksdagen nu genom att antaga den stora grundsatsen skulle göra ekonomiska uppoffringar, som kunde komma att blifva ganska betydande. Jag tror emellertid att frågan icke kan falla, och att från regeringsmakten i den närmaste framtiden kommer att utgå något förslag, hvarigenom problemet kan lösas.

Herr Dahm: Då den nu föreliggande frågan är af ett ganska betydande omfång och har måhända större skottvidd än flertalet af denna Kammares ledamöter föreställer sig, och då jag är af olika åsigt med de föregående talarne, anser jag mig skyldig yttra några ord, ehuru frågan nu icke kan blifva vidare utredd. Det är en sanning, att flera läroverk lida af öfverbefolkning och att det skulle vara nyttigt, om man på ett eller annat sätt kunde skaffa annan undervisning åt dem som nu äro för många i dessa skolor; men är det väl då sämre att använda metoden med parallellklasser, än att fösa in barnen i de enskilda läroverken? Man anmärker mot parallellklasserna, att undervisningen der bestrides af mycket unga lärare; men hvad är det väl som gifver oss visshet, att icke undervisningen vid de privata läroverken äfven komma att skötas af mycket unga lärare? Man säger att statens kostnader böra fördelas, att de tynga för mycket på staten, att de enskilda böra öfvertaga mera än de nu göra. Detta är nog önskligt, om det blott kunde ske utan olägenhet; men den första olägenheten blefve, att man måste frångå den gamla och hittills välsignelsebringande grundsatsen, att undervisningen skall lemnas af staten för intet eller nära nog för intet. Genom att följa denna grundsats har man hittills kunnat uppsamla folkets dugligaste krafter ur både de högsta och de lägsta klasser, och arbetarens son har ofta kunnat blifva en samhällets prydnad. Vill man nu säga att staten icke längre har råd att besörja undervisningen kostnadsfritt, så innebär det att man sällar de fattige från de rike, gör rikedom en ännu mäktigare än den, sig själf lemnad, är och gifver de rike privilegium att ensamme få skörda bildningens alla frukter och man beröfvar de fattige möjligheten att få taga del deruti. Man har nu visserligen icke sagt, att alla offentliga skolor böra indragas, men om man säger att vi böra inslå på hushållningens väg, så blir det den naturliga följden, att man slutligen fordrar, att all högre undervisning skall bestridas af de enskilda läroverken. Det är mot en sådan åsigt jag velat inlägga min protest, till den vigt en enskild mans ord kan hafva. Man påstår att staten utöfvar ett tryck på de offentliga skolorna, som för dem är skadligt, men huruvida det verkat skadligt, att staten föreskrifver en viss ordning, i hvilken undervisningen bör lemnas, det torde ännu vara outredt. Man har vidare sagt, att vid de enskilda läroverken vore tillfälle lemnadt öppet för nya metoder att

uppstå och pröfvas; det är nog äfven sant, men jag har dock ej ännu hört att vid de enskilda läroverken uppfunnits någon metod, som i märkligare mån varit bättre än den som följts vid statens läroverk. Om ock statens läroverk äro reglementerade, äro de dock icke så klafbundna, att lärarne icke få handla annat än på ett visst bestämdt sätt. En hvar som känner de olika läroverken måste erkänna, att de i mångt och mycket äro olika sins emellan, och att metoderna vid det ena eller andra i flera afseenden skilja sig från hvarandra. Men det är ej blott de olika läroverken, som skilja sig från hvarandra, utan jemväl de olika lärarne vid samma läroverk, och jag har ännu aldrig funnit, att någon lärare af statens reglementen hindrats att göra det bästa arbete hans begåfning tillätit. Man får icke tro att allt kan vinnas genom att understödja de enskilda läroverken. Vål kan statsverkets utgift förminskas, men åtskilliga olägenheter uppstå i stället. Jag har nämnt en del af dessa olägenheter, men anser mig böra påpeka ännu en, den nemligen, att det alltid blir svårare att upprätthålla disciplinen i ett läroverk, derifrån barnen stundom tagas bort efter en gifven tillrättavising, och läraren derigenom pligtfälles för hvad han gör för disciplinens upprätthållande. Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan.

*Statsbidrag
till enskilda
elementar-
läroverk.*
(Forts.)

Grefve Mörner, Axel: Åtskillige talare hafva här framhållit nyttan af att det jemte statens läroverk äfven finnas enskilda läroverk, hvilka må kunna täfla med statens, hvarigenom skulle bibehållas den frihet i undervisningen, som vore önskvärd, och utvecklingen af nya undervisningsmetoder främjas. Riktigheten af denna åsigt torde icke kunna bestridas, den förefaller mig tvärtom alldeles tydlig och påtaglig; men just detta gör att jag skulle önska, att staten icke lemnade ett sådant understöd, som i den förevarande motionen föreslagits. Jag fruktar nemligen att, om staten går in på att lemna dylika understöd, blir följden deraf den, att dessa enskilda läroverk så småningom komma att indragas under statens uppsyn och kontroll, vissa lärokurser komma att bestämmas och kanske äfven en viss läsordning, genom hvilket allt friheten skulle komma att så inskränkas, att den nyttiga täflan mellan de offentliga och enskilda läroverken minskades. Det är detta som förutom andra skäl utgjort den hufvudsakliga anledningen för mig att deltaga i det beslut, Stats-Utskottet fattat, och hvarå jag nu vågar anhålla om Kammarrens bifall.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

17:de—21:sta punkterna.

Biföllos.

22:dra punkten.

Mom. a.

Bifölls

Mom. b.

Herr Caspersson: Då förut såsom kompetensvilkor varit föreskrifvet, att lärarne vid de högre folkskolorna skola hafva väl vitsordade akademiska studier, samt lönen nu blifvit så stor, att den är större än den för adjunkter vid elementarläroverken, förefaller det mig olämpligt att föreskrifva, att så kvalificerade personer skola tillsammans med eleverne vid ett skollärareseminarium undergå undervisning i lärometoden. Det står icke väl tillsammans med de öfriga vilkoren för kompetens, hvadan jag yrkar afslag å Utskottets förslag i detta moment.

Herr Widén: Den föregående talaren har ansett olämpligt, att den person, som anställes som lärare vid högre folkskolor, skulle behöfva förut genomgå en praktisk kurs i folkskollärare-seminarium, och att det vore nedsättande för en akademiskt bildad man att med eleverne vid ett dylikt seminarium genomgå en sådan kurs. Det har icke kunnat annat än väcka min förvåning, att jag fått höra en dylik mening uttalas. Måste man icke anse att den person, som skall ingå såsom lärare vid ett läroverk, bör hafva den bildning som dertill fordras? För att blifva anställd såsom lärare vid en folkskoleanstalt, såsom den högre folkskolan ju är och skall vara, måste det derföre anses nödigt, att denne lärare har begrepp om beskaffenheten af den bildning, han skall bibringa, och vidare också, att han skall hafva fått någon kärlek för detta särskilda slag af bildning. Men huru han, utan att någonsin hafva vistats vid ett folkskollärare-seminarium, skall kunna komma derhän, är för mig ofattligt. Erfarenheten bestyrker också hvad jag här uttalat. Det har klagats öfver, att dessa högre folkskolor icke visat sig gå i den riktning, som man äsyftat, att nemligen arbeta för den högre folkbildningen, utan gått i den riktning, att de förvandlats till förberedande anstalter för elementarläroverken. Efter mitt sätt att se saken tror jag, att man har att förklara detta missförhållande deraf, att man endast föreskrifvit, att lärarne skola hafva akademisk bildning, d. v. s. åtminstone hafva genomgått ett högre elementarläroverk och tagit studentexamen, men uteglömt hvarje föreskrift om desse lärares bildning i folkskolans tjänst. Dessa så anstälde lärare hafva derföre naturligtvis drifvit undervisningen vid våra högre folkskolor efter den bild, som de sjelfva hafva egt derom från sin egen uppfostran vid elementarläroverken, och på det sättet har det ock händt, att dessa högre folkskolor blifvit ett slags lägre elementarläroverk, i stället för anstalter för folkundervisningens befrämjande. Ett verksamt sätt att komma från detta onda synes mig vara framhållet i Utskottets förslag; och jag ber derför att på det varmaste få tillstyrka Kammarerna att antaga det förslag, som Utskottet sålunda afgifvit.

Grefve Beck-Friis: Jag får för min del instämma i den siste talarens yttrande om önskvärldheten af den här föreslagna reformen, och jag kan icke finna, att det skulle vara på något vis nedsättande för den, som tagit studentexamen, att genomgå den praktiska öfningskursen vid folkskolelärareseminarierna. Vid de allmänna skolorna får ju ingen anställning utan att hafva genomgått det s. k. profäret

eller, med andra ord, inhemtat metoden att undervisa. De högre folkskolorna måste väl anses såsom ganska viktiga, då staten till dem lemnar betydliga bidrag, och vid sådant förhållande bör det äfven vara skäl att söka skaffa sig garantier derför, att de lärare, som der vinna anställning, äfven inhemtat riktig lärometod. Det föreslagna stadgandet kan sålunda enligt min tanke, långt ifrån att skada, lända till väsendtligt gagn. Man kan knappast neka, att dessa högre folkskolor, såsom den siste talaren yttrade, urartat till en sorts lägre elementarskolor, hvilket väl icke ursprungligen varit meningen.

Jag anhåller om bifall till förevarande punkt.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå, framställdes proposition på bifall till punkten och besvarades med ja.

23:dje punkten.

Mom. a.

Herr von Geijer: Jag har visserligen icke någon anledning förmoda, att Första Kammaren skall dela den åsigt, jag nu går att framställa, ty den har icke blifvit omfattad af någon bland Kammarens ledamöter inom Stats-Utskottet. Men, då denna åsigt vunnit bifall af flere utaf Medkammarens ledamöter i Utskottet, har jag trott mig böra vidhålla densamma. Det är Herr Jöns Rundbäcks reservation, hvartill jag vill yrka bifall.

Villigt må erkännas, att en karaktersskilnad förefinnes mellan statens skolor och folkskolorna, samt att det är till en viss grad berättigadt att betrakta de senare såsom företrädesvis en kommunens angelägenhet. Men denna karaktersskilnad torde dock, om man närmare betraktar saken, vara mindre nu än förr och blefve sannolikt af mindre betydelse i framtiden, ehuru den tidpunkt torde vara ganska aflägsen, då skilnaden helt och hållet har försvunnit. Läser man något af de verk, som blifvit skrifna om vårt skolväsende, skall man finna, att under loppet af de 30 eller 40 sistförflutna åren ett bemödande gjort sig gällande att låta undervisningen i statens skolor mer och mer omfatta sådana kunskapsämnen, som höra till allmän eller medborgerlig bildning, under det att dessa skolor i äldre tider nästan uteslutande ansågos böra hafva till ändamål bildande af embetsmän för statens räkning. Å andra sidan veta vi ock, att i folkskolorna, med deras nuvarande utveckling, börjar undervisningen att, på flera ställen, antaga en verkligt vetenskaplig karakter. Jag märker först nu, att jag begärt ordet för tidigt, och att hvad jag yttrat icke har afseende på det föredragna utan på det följande momentet i denna punkt, men det torde likafullt tillåtas mig att fortsätta mitt anförande, då jag nu börjat.

Vid det nyss angifna förhållandet och då staten genom det understöd, den lemnat folkskolorna, visat att den ansett dem väl förtjenta af uppmärksamhet från dess sida, torde tiden vara inne att betänka hvad Herr Rundbäck föreslagit, nemligen att något höja statens anslag till dessa skolor.

*Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.*

Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.
(Forts.)

Det finnes dessutom en särskild anledning, hvarför jag angående denna punkt af Utskottets betänkande velat yttra några ord; Jag är öfvertygad om att, i fall folkskolorna ordnas såsom en uteslutande kommunal angelägenhet, skall den häraf föranledda tillökningen i den kommunala beskattningen blifva allt för betungande, hvilket äfven reservanten Herr Rundbäck framhållit. Denna beskattning skulle äfven ställa sig ofantligt olika inom olika kommuner. Jag tillåter mig att i sammanhang härmed särskildt fästa uppmärksamheten på en omständighet, angående hvilken de, som för öfrigt dela min åsigt, troligtvis icke äro med mig fullt ense, nemligen, att sjelfva grunden för fördelningen af de kommunala utskylderna är, jag vill icke säga orättvis, men obillig. Att en skatt är orättvis vågar jag icke påstå. Jag har ofta gjort mig den fråga, som en af denna Kammares ledamöter under en debatt framstälde: »Hvad är en rättvis skatt?» och jag har aldrig lyckats finna något svar härpå. Just till följd häraf finnes så mycket större skäl att i fråga om all beskattning taga hänsyn till *billigheten*. I åtskilliga kommuner uppgår kommunalskatten till 10 à 12 gånger bevillningen för kapital eller arbete, och det är tydligt, att den, hvars skatter uppgå till 10 à 12 procent af nettoinkomsten, icke billigtvis bör påläggas någon ytterligare skattebörd, om ej stora kalamiteter dertill tvinga, hvilket lyckligtvis icke är förhållandet. Då man tager i betraktande, att, för hvad landtkommunen beträffar, bevillningen af kapital eller arbete, vid åsättande af kommunalskatten, ingår med hälften så stor pondus som bevillningen af jordbruksfastighet, finner man att sådan fastighet, hvilkens behållna afkastning bör, såsom bekant, enligt Bevillningsförordningen beräknas till 3 procent af taxeringsvärdet, skulle i sjelfva verket bära en kommunalskatt af ända till 24 procent af nettobehållningen, och jag har erhållit upplysning, att denna skatt på sina ställen uppgår till än högre belopp. Detta är en uppenbar orimlighet, ty ett till inköp af jordbruksfastighet användt kapital kan omöjligen tåla en så dryg beskattning. Således måste man antaga att bevillningen är nominel för jordbruksfastighet, men effektiv för kapital eller arbete. Ändring häruti är fåfångt att tänka på, och endast genom att göra en del kommunalskatter till statskatter kunna vissa klasser medborgare räddas från total ruin. Jag instämmer i Herr Rundbäcks reservation.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

Mom. b. c. d. och e.

Herr Jansson: Jemte det jag instämmer i den förre talarens yttrande, ber jag att såsom motionär i frågan få säga några ord. Utskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande af min motion anført, att folkskolan är en kommunens angelägenhet. Att så är vill jag i viss mån medgifva, men dervid har jag att invända, att flera kommuner finnas, som icke hafva förmåga att ensamma sköta sina folkskolor på ett tillfredsställande sätt. Försök dertill hafva blifvit gjorda i den ort, jag tillhör, men jag har deraf funnit, att det är nödvändigt att staten lemna folkskolorna större hjälp än hittills. I den kommun, jag tillhör, och hvilken räknar 1,400 medlemmar, har under flera år

funnits en folkskola och tre småskolor. I folkskolan har lärjungarnes antal uppgått till omkring 200, men vi hafva icke mer än en lärare. Denne skulle icke hafva medhunnit att bibringa barnen så pass undervisning, att de vid 16 års ålder kunnat ingå i nattvardsskolan, om icke presten af nåd och barmhertighet under några år hjälpt honom. Sistolidna är blef i anseende till ordinarie kyrkoherdens sjukdom en vice pastor anställd, och vid det af honom då hållna förhöret med dem, som sökte inträde i nattvardsskolan, måste han underkänna 20 procent på den grund, att de icke inhemtat det i folkskolestadgan bestämda minimum af kunskaper. Dessa skulle då återgå till folkskolan, men folkskoleläraren vägrade att mottaga dem, såsom öfveråriga, hvarför en särskild skola måste för dem anordnas. Vice pastorn förklarade emellertid, att vi måste ordna vår folkskola bättre, emedan han fortfarande kommer att underkänna dem, som icke inhemtat det föreskrifna minimimåttet af kunskaper. Jag hade länge tänkt föreslå, att vi skulle anställa en lärare till, ty det medför äfven ekonomisk förlust att barnen icke förr än vid 16 års ålder, då de äro användbara till arbete, hunnit inhemta erforderliga kunskaper. Jag yttrade då min afsigt att vid nästa kyrkostämma väcka förslag om antagande af ännu en lärare, och jag understöddes deri lifligt af vice pastorn, hvaremot förslaget från flere sockenbors sida rönt mycket motstånd, emedan de ansågo sig hafva svårt till och med att bära kostnaderna för den förut varande läraren. Jag förestälde dem, att detta icke kunde hjälpas, utan att något måste göras, och jag ryckte an med min motion. Genom vice pastorns energiska hjälp vann motionen pluralitet. Besvär anfördes mot beslutet på det skäl att, churu behöfvat af en lärare till icke kunde förnekas, kommunen ansåg sig för fattig att aflöna honom. Samma förhållande eger rum i angränsande kommuner, nemligen att lärarekrafterna äro för ringa. I samma härad, jag tillhör, finnes en kommun med 3,000 innevånare, men der finnes endast en folkskola och 2 småskolor, och att resultaten af ett sådant förhållande icke kunna blifva tillfredsställande, kan lätt inses. I min motion, som är grundad på statistiska tabeller, är tydligen ådagalagdt, att folkskolorna i allmänhet lida af brist på lärarekrafter, och detta till den grad, att de utan hjälp från statens sida icke kunna upprätthållas, än mindre utvecklas. I min hemort finnas åtskilliga trakter, der invånarne hvarken vilja bygga skolhus eller anställa erforderligt antal lärare. Vid senaste biskopsvisitationen befans, att flera socknar saknade skolhus. De blefvo af folkskolestyrelsen förpligtade att bygga skolhus vid påföljd, att styrelsen eljest låte bygga på deras bekostnad.

Det är på grund af min åsigt, att folkskolorna icke utan större hjälp från statens sida kunna erhålla någon egentlig utveckling, som jag väckt min motion i ämnet, och jag upprepar, att endast på denna väg kan folkskolan höjas från dess nuvarande låga ståndpunkt.

Jag anhåller om bifall till Herr Jöns Rundbäcks reservation.

Herr Hedlund: Den nästföregående talaren har utvecklat så goda skäl för den mening, hvartill jag här vill sluta mig, att jag kanske icke borde besvara Kammaren med något yttrande; dock vill

*Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.*
(Forts.)

Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.
(Forts.)

jag anmärka, att jag för min del varit emot, att staten ingick på den farliga banan att aflöna folkskolans lärare. Jag tror att, när beslutet af 1842 fattades, hvarigenom hälften af skyddsafgiften öfverlemnades till kommunerna för folkskoleväsendets bestridande, då gick man den rätta vägen. Men när sedermera Kongl. Maj:t, på grund af påtryckning af åtskilliga läraremöten, hos Riksdagen föreslog, att staten skulle understödja lärarekrafterna, så beträdde man en bana, der man hade att motse mycket stora kostnader och oändligt besvär för det regeringsdepartement, hvilket det åligger att på detta sätt fördela anslaget till det växande antalet af sådana skolor. Men har man sagt *a*, så får man också säga *b*; har staten börjat att bidraga till folkskoleväsendet, må staten också göra det på ett sätt som motsvarar tidskraften. Ty liksom vi fått höja lönerna till lärarne vid elementarläroverken på grund af de dyra tiderna, så få vi äfven öka dem för folkskolelärarne på grund af samma skäl; och för dem så mycket mera, som de stå på den yttersta förknappning af mensklig tillvaro, enär ett stort antal af dem nödgas lefva på en årlig inkomst af 5 till 600 kronor. Det anslag, som staten på detta vis lemna folkskolan, kommer icke landsbygden ensamt till del, utan äfven städerna, och detta, relativt taget, i högre grad än vissa landsorter. Om jag icke misstager mig, åtnjuter hufvudstaden för sina folkskolor, hvilka med afseende å sin omfattning och sitt lärareantal derpå hafva rättmätiga anspråk, flera 10,000-tal riksdaler. I detta statens understöd till folkskolorna får man således icke se ett understöd till endast landsbygdens skolor. När vi nu i afseende på skolor som, vida mer än folkskolorna, böra anses såsom lokala, nemligen elementarskolorna för städerna, hafva visat en sådan frikostighet, som jag under andra förhållanden skulle godkännt, så kan jag icke anse annat än att Riksdagen bör gå i den riktning, som Herr Jöns Rundbäck föreslagit, nemligen att bidraga till folkskolorna på sätt han i sin reservation framställt. Det är sant att 373,200 kronor är en allvarsam summa, men allting är relativt, och det som är stort för folkskolan är ringa åter när det gäller andra saker. Således förenar jag mig med dem, som yrka bifall till Herr Jöns Rundbäcks reservation.

Grefve Beck-Friis: Det var verkligen äfven så med mig, att jag hade åtskilliga betänkligheter, då staten ingick på att till hälften deltaga i den kontanta aflöningen af folkskolelärarne, ty derigenom inverkar staten alltför direkt på denna del af den allmänna undervisningen; men då man å andra sidan hade det krångliga system, hvarpå staten förut bidrog till folkskolorna, tror jag man kunde skatta sig lycklig, att komma från saken på det viset, men detta kan icke vara skäl att ytterligare utsträcka denna proportion, utan jag tror tvärtom skäl vara att qvarstå på den punkt hvarpå vi nu befinna oss. Den af Herr Rundbäck föreslagna fördelning har äfven en annan olägenhet, nemligen, att det icke finnes något begränsadt maximum, hvartill statens utgifter för detta ändamål skulle kunna uppgå; de skulle enligt förslaget kunna gå i oändlighet, och säkerligen kunna de nu icke beräknas.

Hvad åter beträffar den förste talarens yttrande, att det finnes församlingar så medellösa att de icke kunna bekosta folkundervisning, får jag hänvisa till en punkt längre ned i betänkandet, den 53:dje, der Utskottet föreslår ett extra anslag jemväl för år 1876 af 20,000 kronor att ställas till Kongl. Maj:ts disposition, att användas till understöd åt sådana församlingar, som ej förmå till erforderligt belopp bekosta afföning åt sina folkskolelärare. Det framgår af hvad Utskottet under sistnämnda punkt anfört, att icke mindre än 411 församlingar vid senaste fördelning af detta anslag begagnat sig af denna utväg. Det finnes naturligtvis trakter, der mycken medellöshet råder och i sådana fall må Kongl. Maj:ts bedöma och öfvertyga sig om behovets storlek. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

*Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.*

(Forts.)

Grefve af Ugglas: Den näst siste talaren har omnämnt, att hans uppfattning af det beslut, som fattats, att staten skulle med en viss andel bidraga till folkskolelärarnes aflöning vore ett farligt steg. Men han slutar med att säga, att sedan man väl kommit in på den farliga bana, man beträdd, finnes icke annan utväg än att fortsätta. För min del tror jag, att erkänner man, att man kommit in på en farlig bana, så bör man se till, att man mycket försiktigt må vandra på densamma. Det är möjligt, att reservanten vill anse, att det steg som han föreslagit är ett varsamt steg framåt, men på någon viss grund ställer han sig dock icke. Han frångår hvad som förut var grunden, nemligen att kommunen alltid skulle bidraga med hälften, och beräknar de nuvarande omkostnaderna med bostad och täppa, men i stället för hvad jag trodde att han skulle komma till, eller att staten skulle gifva hälften af hela bidraget, tog han en siffra som är lägre än denna, blott för att få det steget inledt, att staten öfvertager hela den kontanta kostnaden för folkskoleväsendet. Men hvar-till leder detta? Jo, att vi möta alldeles oberäknliga utgifter.

Den näst föregående talaren omnämnde, att den ena lönen behöfde förhöjas såväl som den andra. En icke obetydlig förhöjning af lönerna, nemligen med 50 %, har inom loppet af några år skett. Något återhåll i fordringen på dessa löner fans naturligtvis, så länge kommunerna sjelfva direkt skulle betala den ena parten.

Om man borttog helt och hållet allt bidrag af staten, komme icke allenast från skollärarnes sida utan äfven från kommunernas ett så starkt rop på förhöjning af lönerna att höjas, att allt motstånd från statens sida blir omöjligt.

En annan sak förefaller också dunkel i reservantens förslag och det är hvarför han anser att någon stor besparing skall uppkomma för kommunen, derigenom att staten bidrager till skollärarnes aflöning. Då emellertid statsverket icke är något utom samhället stående väsende med sina egna tillgångar, så blifver följderna af hans förslag endast att staten i skatt från kommunen måste upptaga hvad staten sedan till kommunen skall återbära. Om staten måste helt och hållet öfvertaga dessa skolor, med alla omsorger derför, är jag öfvertygad att detta skulle medföra ett stort ondt, ty derigenom skulle det intresse, som för närvarande finnes inom kommunen, att icke allenast underhålla utan äfven förbättra folkskolorna, i

*Aföningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.*

(Forts.)

betydlig grad förminsas. Det enda som komme att ökas inom kommunen vore anspråken på staten, men deremot komme sjelfverksamheten inom kommunen att betydligt nedgå, om icke försvinna.

Just på grund af hvad Herr Hedlund anfört om den farliga banan vi beträdt, anser jag, att vi böra söka hålla kvar den princip att statens bidrag till dessa folkskolor icke må gå längre än att kommunerna få bidraga till hälften af folkskolelärarnes underhåll. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag erkänner, att det är en vigtig omständighet vid beviljande af Herr Rundbäcks reservation, att man icke känner hvilka de yttersta gränser äro, som genom bifall till densamma kunna för statens bidrag i ifrågavarande hänseende uppkomma. På grund häraf har jag dock gjort en kalkyl: om man nemligen räknar de skolpligtiga barnen till 15 procent på en befolkning, som tagen i rundt tal uppgår till 4,000,000, så får jag de skolpligtige barnens antal till 600,000, och antager man att det behöfves en lärare för hvarje 100-tal af dessa barn, så uppstår ett totalbehof af 6,000 lärare. Om man då räknar att staten till hvarje lärares aföning bidrager med 500 kronor uppkommer en summa af 3,000,000, och bidrager staten med 600 kronor till hvarje lärare får man en summa af 3,600,000 kronor såsom behöflig. Jag antog också, när staten ingick på att lemna bidrag till ifrågavarande ändamål, att det skulle blifva en affär på 4,000,000 kronor, en stor summa, det är santt, men det är godt att vi hålla denna summa för ögonen, då det är fråga om anslag, som äro mycket mindre vigtiga än de för folkupplysningen. Då jag var emot att staten skulle på denna direkta understödsväg ingripa i befrämjandet af folkundervisningen, var jag det icke så mycket för kostnadens skull, som därför att jag tror att denna undervisning bör ordnas läns- och kommunalvis. Jag skulle därför anse det lyckligt, om Riksdagen finge emottaga en proposition om en decentralisation i denna riktning, men jag har föga hopp om att detta skall ske, förr än den tidpunkt inträffar, då så väl Regering som Riksdag dignar under bördan af den centralisering, som nu är rådande. Ordnade man länens folkskolor och elementarläroverken, så borde dock alltid från statens sida lemnas bidrag till dessa län efter viss proportion, men den frågan föreligger icke nu utan endast om att öka de anslag, som staten lemnar, från 300 kronor till 400 kronor, och när kommunerna på många ställen icke förmå aföna sina skollärare och staten har erhållit öfverskott, kan jag icke annat än vara med om bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr von Geijer: Det har ofta inom denna Kammare varit fråga om, huruvida en beskattning skulle utgå i form af stats- eller kommunalskatt. Det var därför för mig oväntadt att få från Grefve af Ugglas höra, att den nu föreliggande frågan kunde ur beskattningssynpunkt anses mer eller mindre likgiltig; han nämligen sade, att resultatet af reservantens förslag icke kunde blifva annat, än att staten skulle taga tillbaka från kommunerna de belopp, som staten gäfvit dem i form af anslag till folkskolelärarne". Förhölle det sig

på detta sätt, så vore ju alla tvister, huruvida medel till en nödig utgift för vare sig folkskolor eller andra ändamål skulle anskaffas genom stats- eller kommunalbeskattning, onödiga. Men det är mycket långt ifrån att så är, och orsakerna dertill behöfver jag kanske icke framhålla. Då emellertid denna åsigt så bestämdt uttalats af Grefve af Ugglas, så ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att kommunerna icke hafva något annat medel för sin beskattning än den direkta taxeringen, då staten deremot har till sitt förfogande hela det indirekta beskattningsmaskineriet, som den ock flitigt begagnar. Och huru mycket man än må tala om fördelarne af den direkta inkomstskatten, så tror jag dock, att ett uteslutande användande deraf för all beskattning så väl i staten som i kommunen (om så vore förhållandet, kunde Grefve af Ugglas resonnement vara riktigt) ligger inom de utopiska drömmeriernas område. Jag tror således, att det är högst oegentligt att säga det staten tager tillbaka från kommunerna i skatt hvad den genom beviljande af statsanslag lemnar dem såsom inkomst. Staten upptager nemligen sina inkomster på ett helt annat sätt än kommunen gör och beskattar i sjelfva verket aldrig eller högst sällan kommunen. Jag har särskildt velat omnämna detta, emedan samma åsigt blifvit uttalad i en annan fråga, som här förevarit. Jag yrkar bifall till Herr Rundbäcks reservation.

*Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.*

(Forts.)

Grefve af Ugglas: Jag ber blott att få svara, att här föreligger något helt annat än frågan om, huru man skall gifva en förhöjning af 100 kronor i folkskolelärares löner, nemligen frågan, om man skall öfvergifva den förut antagna principen, att, när något af staten gifves, kommunen följer med till hälften. Här föreslås nu att staten skall, oberoende af kommunen, gifva bidrag. Detta vore väl en mycket farligare bana än den, Herr Hedlund talat om, och från att beträda den har jag för min del velat varna.

Sedan öfverläggningen härefter förklarades slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till de förevarande momenten och dels af *Herr Jansson*, att Kammarren, med afslag derå, skulle fatta ett så lydande beslut:

"att till aflöning af hvarje examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i årlig lön, beräknad efter stadgade grunder, åtnjuter utom husrum, vedbrand och kofoder minst 500 kronor, samt meddelar undervisning i skolan minst åtta månader af året, skoldistriktet må ega att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag motsvarande två tredjedelar af den lön läraren eller lärarinnan förutom husrum, vedbrand och kofoder åtnjuter, hvilket bidrag dock icke må öfverstiga 400 kronor; och att anslaget till "lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor må med 373,200 kronor förhöjas."

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till de ifrågavarande momenten och då dervid svarades talrika ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Aflöningen
för lärare
vid folkskolor
och små-
skolor.
(Forts.)

”Den som bifaller mom. b, c, d och e af 23:dje punkten i Stats-
Utskottets Utlåtande N:o 10 röstar

Ja;

Den det ej vill. röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren dessa momenter och antager det
förslag Herr Jöns Rundbäck i sin reservation framstält”.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva
utfallit sålunda:

Ja 84.

Nej 12.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppskjöts till eftermid-
dagens sammanträde.

Anmälades och bordlades Första Kammarens tillfälliga Utskotts
Utlåtande N:o 3, i anledning af väckt motion om införande af ett
nytt för Sverige, Norge och Danmark gemensamt system för mått,
mål och vigt.

Herr Tornerhjelm begärde och erhöll ledighet från riksdags-
göromålen under 14 dagar, räknade från den 19 dennes.

Kammaren åtskildes kl. 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.